

HISTORIAS DE VIDA

TRABAJO FINAL DE GRADO:
Grado en Psicología

PAULA RODRIGUEZ CLAVELL

73403022-V

PROFESOR: JUAN EMILIO ADRIÁN

Universidad Jaume I

Convocatoria Junio 2017

“La vida debe ser comprendida hacia atrás, pero debe ser vivida hacia adelante.”

(Kierkegaard)

INDICE

RESUMEN.....	4
ABSTRACT.....	4
EXTENDED SUMMARY.....	5
INTRODUCCIÓN.....	8
MÉTODO.....	15
a. Participantes.....	15
b. Instrumento.....	15
c. Procedimiento.....	16
RESULTADOS.....	17
DISCUSIÓN.....	29
BIBLIOGRAFIA.....	33
ANEXOS.....	34
d. Transcripción Entrevista Sujeto 1	
e. Transcripción Entrevista Sujeto 2	

RESUMEN

Este trabajo estudia, a través de una entrevista semiestructurada, las historias de vida de un hombre y de una mujer, ambos de 61 años. El objetivo de dicho trabajo es analizar algunas de las características del desarrollo psicológico en la edad adulta, según el marco teórico de autores como Erikson, Havighurst y Baltes, dentro de la perspectiva de la Psicología del Ciclo Vital, y en esa medida, proporcionar elementos para la comparación entre ambos sujetos. La metodología utilizada se corresponde con un enfoque cualitativo de investigación, el cual se utiliza en muestras pequeñas y permite analizar la vida de los sujetos con mayor profundidad. Los resultados muestran que ambos sujetos se colocan en uno de los dos polos (integridad del yo- desesperanza) de las etapas de Erikson dependiendo de las circunstancias vividas. El sujeto 1 muestra un balance positivo de la trayectoria de su vida contemplando la vida como un todo significativo. Sin embargo, el sujeto 2 hace un repaso negativo de su vida y en ocasiones se siente arrepentida y con remordimientos.

Palabras clave: desarrollo psicológico, ciclo vital, edad adulta, historias de vida, integridad del yo y desesperanza.

ABSTRACT

This research studies, through semi-structured interviews, life stories of a man and a woman, both 61 years old. The aim of this work is to analyze some of the characteristics of psychological development in adulthood, according to the theoretical framework of authors such as Erikson, Havighurst and Baltes, within the perspective of Psychology of the Life Cycle, and to that extent, provide elements for the comparison between both subjects. The methodological used corresponds to a qualitative research approach, which is used in small samples and allows us to analyze the life of the subjects in greater depth. The results show that both subjects are placed in one of the two poles (integrity of the I- despair) of the stages of Erikson depending on the circumstances lived. The subject 1 shows a positive balance of the trajectory of his life contemplating life as a significant whole. However, subject 2 does a negative review of her life and sometimes feels repentant and with remorse.

Keywords: Psychological development, Life Cycle, mature age, Life's stories, Integrity and despair.

EXTENDED SUMMARY

The principal aim of this work is the study of the characteristics of the development of adult age based on the psychology of the Life Cycle, according to the theoretical framework of authors such as Erikson, Havighurst and Baltes. For this purpose, it has been realized a semi-structured interview with two subjects with the same age as the focus of Life Stories (Villar y Triadó, 2006). In this interview the subjects talk about their experiences and report those events that they have been marking along their lives.

The psychology of the Life Cycle seeks to identify the factors that influence the developmental trajectories of both subjects and the main processes by which one's life can be shaped. Erikson (2000) presents a vision of the Life Cycle with a sequence of crossroads where the person has to confront certain commitments and demands of society. If these challenges are overcome positively represent an expansion of the self, if the other hand the self is not capable of handling the social requirements, he can remain stagnant making more difficult to resolve further crossroads.

This one differentiates eight crossroads, defining eight fundamental stages in people's lives. The first stages, correspondents to the children, are: Stage 1: Confidence vs. distrust. Stage 2: Autonomy vs. shame and doubt. Stage 3: Initiative vs. guilt. Stage 4: Diligence vs. inferiority. As for the stages corresponding to adolescence are: Stage 5: identity vs. role confusion. Stage 6: Intimacy vs. isolation. Finally, them related to adulthood and the elderly are: Stage 7: Generativity vs. Stagnation and Stage 8: Integrity of the self vs. hopelessness. The latter stage is in that we are going to focus since, our two subjects, for their age, are inside the same one.

At the same time, Havighurst (1972) completes Erikson's stages proposing the concept of evolutionary task. Developmental tasks are more specific goals that the person has to achieve when a specific moment of life approaches. These tasks are organized in an "Evolutionary Calendar" that allows us to form expectations about on the level of development and the typical situation in a certain time.

Baltes (1987), for his part, he proposed the most modern vision of the Life Cycle. Difference between three groups of factors that determine evolutionary change, which are normative influences related to age, normative influences related to history, and non-normative influences.

As for the analysis of the results, the qualitative approach has been used versus the quantitative approach. The main difference between both approaches is that the qualitative approach focuses on phenomenology and research, that is, it produces descriptive and interpretative data by means of which the persons speak or write in their own words the observed behavior and the quantitative approach is based on the probabilistic induction of logical positivism (Villar y Triadó, 2006).

Therefore, the understanding of human behavior can take two points of view. An “external” objective point of view that attempts to describe, explain and predict this behavior, and whose objective is to find cause-effect relationships that explain how and why a person behaves of the way in the one that does it. And, on the other hand, the “internal” point of view, subjective, in which the important thing is not to get valid explanations for all people, but focuses more than anything on the particular life experience as perceived by one’s own person, so what is important are the reasons, justifications and perception that the person has of how and why he behaves in a certain way and takes, or has taken, some decisions and not others (Villar I Triadó, 2006).

In our work, to analyze the results, we have carried out the Life Stories. The first way of understanding life stories is the narrative approach, in which proposes that the life stories are only the oral reconstruction of personal experiences.

So that, based on the general objective indicated at the beginning, which is chased specifically pursued in the study that has been carried out is the study of the eight stage, Integrity of the self vs. despair, proposed by Erikson. The aim is to obtain the appropriate information to place our subjects in one of the poles of this stage (Integrity of the self vs. despair). And with all this, to analyze the characteristics of individual subjects and, to that extent, provide elements for their comparison.

With regard to the hypothesis of the work, it is expected that the semi-structured interview, help us to identify the main similarities and differences in the psychological development of subjects at this stage of life. To carry out this study we had the help of two participants of the same age and different sex. These have born and lived all the life in the same town, taking away some years in which, the subject 2, it had to migrate along with her husband to another city.

With respect to the interviews used in our study, these they are composed of between 65 and 75 items, both were realized in their homes to feel more comfort and tranquility and in none of them were present third persons were not to distort the answers of the protagonists.

As for the results, the topics on which the interviews are focused have been described. These will be grouped into three major groups of factors of vital events that define the evolutionary change, according to Paul Baltes, that they are normative influences related to age, normative influences related to history and non-normative influences. In addition, it has also been discussed the strategies of this author and his interrelated processes, namely, selection, compensation and optimization. There is also talk of Erikson's stage 8 placing both subjects in one of the two poles (integrity of the self vs. hopelessness) and there are extracted some phrases that refer to Havighurst's evolutionary tasks.

Finally, to say that we could have placed to both protagonists in a pole or another of the stages of study of Erikson. Subject 1 is located in the pole "Integrity of the self" contemplating life as a significant whole. This one feels that is has been worth living and is satisfied with the decisions he has made throughout his life. On the other hand, subject 2 is located in the pole "Despair". She makes a negative review of her life, sometimes believing that her decisions have been wrong and feeling, at times, sad, regretful and remorseful.

INTRODUCCIÓN

El objetivo principal de este trabajo es estudiar algunas de las características del desarrollo psicológico en la edad adulta basándonos en la Teoría del Ciclo Vital y el marco teórico de autores como Erikson, Havighurst y Baltes. Así, mediante dos entrevistas semi-estructuradas, se pretende conocer, describir e hipotetizar la historia de vida de dos sujetos, ambos de 61 años. La metodología utilizada se corresponde con un enfoque cualitativo de investigación.

El marco teórico en el que se ha basado esta investigación se centra en la psicología evolutiva, una disciplina científica que se ocupa de describir, explicar y optimizar los cambios en el comportamiento humano a lo largo del ciclo vital.

Por su parte, la psicología del Ciclo Vital trata de identificar los factores que influyen en las trayectorias evolutivas y los principales procesos mediante los que somos capaces de moldear nuestra propia vida. Ésta aparece como reacción contra el concepto tradicional de desarrollo, asociado únicamente a ganancias y vinculado a ciertos momentos de la vida, como la infancia y la adolescencia, y no a otros, como la mediana edad y la vejez.

Erikson es uno de los precursores y grandes autores dentro de la psicología evolutiva. Su teoría destaca por ser una de las primeras que afronta el desarrollo desde una perspectiva que incluye todo el ciclo vital humano. Se formó en el psicoanálisis freudiano y poco tiempo después adoptó una postura mucho más centrada en la importancia de los factores sociales y en las propias competencias de la persona como elementos de la trayectoria vital.

Este autor plantea una visión del ciclo vital entendida como una secuencia de encrucijadas en las que el yo, la persona, se ha de enfrentar a ciertos compromisos y demandas de la sociedad. Desde este punto de vista, el ciclo vital se contempla como un proceso abierto en el que se pueden dar tanto pérdidas como ganancias en las diferentes edades. Puede haber maneras de hacerse mayor ciertamente muy negativas o altamente positivas.

Erikson (2000) diferencia ocho encrucijadas, que definen ocho etapas fundamentales en la vida de las personas. Las cuatro primeras corresponden a la infancia, éstas son: *Etapa 1: Confianza básica frente a desconfianza, Etapa 2: Autonomía frente a vergüenza y duda, Etapa 3: Iniciativa frente a culpa, Etapa 4: Diligencia frente a inferioridad*, y las cuatro últimas corresponden a la adolescencia y edad adulta, éstas son: *Etapa 5: Identidad frente a confusión, Etapa 6: Intimidad frente a aislamiento, Etapa 7: Generatividad frente a estancamiento, Etapa 8: Integridad del yo frente a desesperanza.*

Havighurst (1972), a su vez, complementa las etapas de Erikson incorporando el concepto de tarea evolutiva, en el cual se plantea que éstas son objetivos mucho más específicos que el individuo ha de conseguir cuando se está aproximando a un momento concreto de la vida. Estas tareas se estructuran en un “calendario evolutivo” que permite que nos formemos expectativas acerca del nivel de desarrollo y de la situación social propia a una determinada edad.

También propone que las tareas en cierta medida están unidas entre sí, de manera que conseguir una facilita e iguala el trayecto para lograr otras en el futuro. Por lo tanto, obtener una tarea en particular conlleva que se haya obtenido anteriormente un determinado nivel de madurez física, psicológica o social. La existencia de este calendario evolutivo socialmente elaborado implica también que existan intervalos de edad ideales para desempeñar ciertos roles y tareas o mostrar ciertas conductas.

Havighurst, del mismo modo que Erikson, en el año 1972, lo que hace es dividir la vida en una serie de fases y asignar a cada una de ellas unas determinadas tareas evolutivas. Las tareas evolutivas originalmente planteadas por Havighurst en los años 70 se presentan en la siguiente tabla, comparándolas con las encrucijadas de Erikson:

Edad	ERIKSON	HAVIGHURST
Primer año	<u>Confianza vs. Desconfianza</u> Cualidad: confianza	Ejemplo: Desarrollo del apego
2-3 años	<u>Autonomía vs. vergüenza y culpa</u> Cualidad: voluntad	Ejemplo: Desarrollo del lenguaje y la comunicación afectiva
3-6 años	<u>Iniciativa vs. culpa</u> Cualidad: propósito	Ejemplo: Desarrollo de una autoestima primitiva
	<u>Diligencia vs. Inferioridad</u>	Ejemplo: Lograr una imagen de sí mismo más

6-12 años	Cualidad: competencia	compleja y estructurada
12-18 años	<u>Identidad vs. confusión de roles</u> Cualidad: fidelidad	Ejemplo: Lograr un rol social masculino o femenino
18-30 años	<u>Intimidad vs. aislamiento</u> Cualidad: amor	Ejemplo: Tener una familia propia
30-60 años	<u>Generatividad vs. estancamiento</u> Cualidad: cuidado	Ejemplo: Aceptar y ajustarse a los cambios fisiológicos de la mediana edad
Más de 60 años	<u>Integridad vs desesperanza</u> Cualidad: sabiduría	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Adaptarse a una fuerza física y salud en declive ❖ Adaptarse a la jubilación y a una reducción de ingresos ❖ Adaptarse a la muerte de la pareja y viudedad ❖ Establecer una afiliación explícita con el propio grupo ❖ Adoptar y adaptarse a roles sociales de manera flexible ❖ Establecer un hábitat físico de vida satisfactorio

Por otra parte, Baltes y sus colaboradores, propusieron una visión más amplia del desarrollo que incluía dos metas adicionales (Baltes, Staudinger y Lindenberger, 1999). La primera meta era la del mantenimiento o aquellos comportamientos orientados a sostener el nivel de funcionamiento actual en situaciones difíciles o cuando nuestros recursos empezaban a disminuir. Además, también incluía el esfuerzo para retornar a niveles anteriores de funcionamiento tras haber experimentado una pérdida. Por otra parte, la segunda meta o la

regulación de la pérdida era entendida como la reorganización del funcionamiento en niveles inferiores tras una pérdida irrecuperable que hacía imposible el mantenimiento de niveles de funcionamiento anteriores. Es decir, cuando inevitablemente perdíamos algo o ya no se podían alcanzar determinados niveles de funcionamiento lo que hacemos es tratar de estabilizar nuestra situación en un nivel inferior para así, no continuar perdiendo. Cabe decir que estos procesos de desarrollo se presentan durante toda la vida pero su importancia va cambiando a medida que nos hacemos mayores.

Además, éste, en el año 1987, diferencia entre tres grandes grupos de factores que determinan el cambio evolutivo. El primer grupo es el de las influencias normativas relacionadas con la edad, las cuales son factores biológicos o sociales que aparecen en determinadas edades y afectan a toda la población. Dentro de este grupo caben tanto las influencias biológico-madurativas como otros factores sociales que lo que hacen es mostrar una gran homogeneidad interindividual en la forma y momento de aparición. Este tipo de factores son los responsables de que el desarrollo de todas las personas se parezca independientemente del grupo al que pertenezcan. El segundo grupo es el de las influencias normativas relacionadas con la historia, las cuales son factores también de tipo social o biológico que influyen de manera general a todos los individuos de una determinada edad, pero que son específicos de un determinado momento histórico. Es decir, influyen a las personas de determinada generación pero no a las personas de generaciones anteriores o posteriores. Éste grupo puede incluir influencias lentas o a largo plazo y otras más puntuales y específicas. Se suele hacer referencia a este tipo de determinantes como factores generacionales o de cohorte, los cuales son responsables de que los miembros de una determinada generación se parezcan entre sí y sean diferentes a las personas de otras generaciones por el hecho de haber vivido las mismas experiencias históricas. El último grupo es el de las influencias no normativas, las cuales son factores biológicos o sociales que afectan a individuos concretos o a pequeños grupos de personas en un momento concreto de sus vidas, sin seguir secuencias fijas ni patrones.

Este tipo de factores pueden afectar a la esfera laboral, familiar, o de la salud. Éstos, debido a experiencias vitales únicas, son responsables de gran parte de las diferencias interindividuales, es decir, de que la trayectoria evolutiva de personas de la misma edad y la misma generación, no sea exactamente igual, aunque se parezca.

En el ciclo vital, la consideración de cada una de estas influencias en la vida de las personas es diferente. Tal y como apunta Baltes, los factores normativos relacionados con la edad son

los más destacados durante la infancia, los cuales acentúan la regularidad y uniformidad de los cambios. No obstante, la estabilidad de los factores biosociales que se producen en dicha etapa se abandonarían más allá de la adolescencia, lo cual haría entrar en etapas más abiertas y cambiantes, en las que las influencias normativas relacionadas con la edad perderían importancia y se les concedería mayor consideración a la influencia de los factores normativos relacionados con la historia y los factores no normativos.

Además de todo lo mencionado, la Psicología del ciclo vital también concede un papel esencial al dominio del sujeto para que sea capaz de conducir su propia vida, y para que, además, decida cursos de acción que conforman un trayecto evolutivo u otro. Desde este punto de vista, los individuos poseen una capacidad adaptativa elevada, la cual se precisa en tres procesos interrelacionados: la selección, la optimización y la compensación (Baltes y Baltes, 1990).

La selección habla de la elección, ya sea consciente o no, de metas concretas o determinados dominios de comportamiento como espacio de desarrollo. Mediante este proceso, la persona lo que hace es elegir metas concretas de desarrollo y dejar de prestar atención a otras alternativas. La selección, desde el momento en el que nuestros recursos son limitados y inevitablemente debemos decantarnos por ciertas metas, se convierte en un mecanismo necesario de adaptación.

La optimización es el segundo de los procesos adaptativos según Baltes. Éste viene a referirse a todos aquellos sacrificios que hace el propio sujeto para lograr los niveles más altos posibles de funcionamiento de las esferas que se han elegido como contexto de desarrollo. Una vez se han seleccionado las trayectorias evolutivas y el sujeto se compromete con ellas lo que se suele hacer es aprovechar aquellos recursos que se tienen al alcance (biológicos, psicológicos, socioculturales) para maximizar el propio funcionamiento en dichos dominios. Para ello se ponen en marcha las mejores tácticas y medios o se intentan incorporar en el caso de no tenerlas.

El último de los procesos adaptativos que se llevan a cabo a lo largo de la vida es la compensación. Ésta está relacionada con la respuesta a una pérdida o carencia de un medio o recurso que es notable para que sea posible conseguir las metas evolutivas seleccionadas. La compensación se genera a partir de dos fuentes. La primera habla de la restricción o escasez de aquellos recursos o medios que tenemos a nuestra disposición para lograr las ansiadas metas. La segunda situación se refiere a la pérdida de un medio o recurso que anteriormente estaba a nuestro alcance. Una vez se ejecuta, la compensación puede conllevar dos tipos de

procesos y estrategias. En primer lugar, el individuo, para reemplazar aquellos medios que se han perdido o faltan, puede tratar de obtener otros nuevos. En segundo lugar, la compensación también puede comprender el cambio de las propias metas del desarrollo en respuesta a una pérdida o carencia para así posibilitar la adquisición de nuevas.

Para el análisis de este trabajo se ha elegido el enfoque cualitativo frente al enfoque cuantitativo, ya que solo disponemos de dos sujetos. La investigación cualitativa produce datos descriptivos y trabaja con las propias palabras de los individuos, además de observar su conducta. El objetivo de esta investigación es comprender e interpretar la realidad humana y social, y tiene como objetivo ubicar y orientar las acciones humanas y su realidad subjetiva. Por lo tanto se puede decir que los estudios cualitativos pretenden llegar a entender la singularidad de las personas y las comunidades dentro de su propio marco de referencia y en su contexto histórico y cultural.

Tal y como establecen Villar y Triadó (2006), la comprensión del comportamiento humano puede adoptar dos puntos de vista. Un punto de vista “externo”, objetivo, que trata de describir, explicar y predecir ese comportamiento, y cuyo objetivo es encontrar las relaciones causa-efecto que explican cómo y por qué una persona se comporta de la manera en la que lo hace. Y, por otra parte, el punto de vista “interno”, subjetivo, en el que lo importante no es conseguir explicaciones válidas para todas las personas, sino que se centra más que nada en la experiencia vital particular tal y como la percibe la propia persona. Así, esta perspectiva no intenta encontrar causas y efectos, sino comprender globalmente el comportamiento desde la perspectiva de su protagonista. En este enfoque lo que importa son las razones, justificaciones y cómo no, la percepción que la propia persona tiene de cómo y por qué se comporta de una determinada manera y toma, o ha tomado, unas decisiones y no otras. Ambos puntos de vista son de importancia para llegar a comprender el curso de la vida y es la integración de ambos lo que nos puede proporcionar una visión más completa del por qué las vidas se desarrollan de la manera en la que lo hacen, en qué se parecen las vidas de personas diferentes y cuáles son las cosas que hacen que cada una de nuestras vidas tome un rumbo particular y nunca exactamente igual a otro.

Para el análisis de los resultados obtenidos en esta investigación se han utilizado las historias de vida. Éstas se pueden conceptualizar como una concreción del denominado enfoque narrativo (Bruner, 1991). Desde este enfoque se analizan aspectos esenciales del desarrollo humano y marca “sus” personales líneas y expectativas de desarrollo. Además, permite reparar y representar un conjunto de dimensiones relevantes de la experiencia

(sentimientos, propósitos, deseos) y media la propia experiencia configurando así la construcción social de la realidad.

Las historias de vida forman parte del campo de la investigación cualitativa, “cuyo paradigma fenomenológico sostiene que la realidad es construida socialmente mediante relatos individuales o colectivos de una determinada situación”. Una historia de vida es una narración contada en primera persona, aunque no todas las historias narradas son historias vitales. Linde (1993) dice que sólo forman parte de nuestra historia vital aquellas narraciones cuyo tema principal somos nosotros, que dicen algo sobre nosotros mismos y no tanto sobre como es el mundo. Llamamos historia de vida a todos los relatos personales y autobiográficos obtenidos por un investigador a través de entrevistas, el objetivo del cual es mostrar subjetivamente el testimonio de una persona agrupando los acontecimientos y valoraciones que la persona hace de su existencia.

A partir del objetivo general planteado anteriormente, el cual era estudiar algunas de las características del desarrollo psicológico en la edad adulta, según el marco teórico de autores como Erikson, Havighurst y Baltes, dentro de la perspectiva de la Psicología del Ciclo Vital, en este trabajo lo que se pretende más específicamente es el estudio de la octava etapa, *Integridad vs. Desesperanza*, propuestas por Erikson.

En esta última etapa de la vida, en la cual están ambos participantes, la persona se enfrenta a lo inevitable, que es la muerte y la presencia de unas perspectivas de futuro recortadas. En este momento la persona tendería a hacer un repaso de su propia vida y de las decisiones tomadas a lo largo de ésta.

Cuando este repaso se lleva a cabo de un modo satisfactorio, la persona siente que ha merecido la pena vivir, además de estar satisfecha con las decisiones tomadas a lo largo de la vida y de aceptarlas como apropiadas dadas las circunstancias en la que se tomaron. Por lo tanto, se contemplaría la vida como un todo significativo.

Si por el contrario, hay una resolución negativa del repaso y de su propia vida, creyendo que sus decisiones han sido erróneas, conllevaría al arrepentimiento y a remordimientos. La persona se siente desilusionada y apesadumbrada debido a las equivocaciones que siente que ha cometido. Ésta desearía dar marcha atrás y escoger otro camino diferente, pero a su vez también es consciente que ya no hay marcha atrás y que el tiempo que le queda es muy poco viendo la muerte cercana y con temor.

Con todo ello, podemos concluir que todas las personas, independientemente de las diferencias individuales o no, pasamos por diferentes etapas a lo largo de nuestra vida, ya sea por las características de cada momento o por temas típicos de la edad, y cada uno de nosotros lo vivimos y afrontamos de forma diferente, ya sea positiva o negativamente.

Con respecto a la hipótesis general del trabajo, se espera que el enfoque de investigación del que se ha partido, y junto con ello, la entrevista semiestructurada llevada a cabo, nos sirvan para identificar los aspectos principales del desarrollo psicológico de los participantes en las etapas evolutivas objeto del estudio.

MÉTODO

Participantes

Para realizar este estudio se entrevistó a un hombre y a una mujer, ambos de 61 años. Se seleccionó dos participantes que tuvieran la misma edad y que su nivel cultural y educativo fuera similar, para posteriormente, poder analizar las semejanzas y las diferencias de la octava etapa. Los dos individuos viven en la misma localidad, igual que la entrevistadora. Las entrevistas se realizaron en sus hogares para que ellos sintieran una mayor comodidad y cercanía y sólo estuvieron presentes la entrevistadora y el sujeto en cada una de ellas.

La primera entrevista corresponde al sujeto 1, un hombre de 61 años nacido en Fondegulla, el cual ha vivido toda la vida en ese pequeño pueblo de unos 900 habitantes aproximadamente, del interior de Castellón. Está casado y tiene 2 hijas. La segunda entrevista pertenece al sujeto 2, una mujer de 61 años nacida también en Fondegulla. Tiene 1 hijo, 1 hija y 2 nietos y es viuda.

Instrumento

Para llevar a cabo este estudio se utilizó como instrumento una entrevista. Esta entrevista en concreto pretendía obtener historias vitales, por lo que la voz de la entrevistadora quedó en un segundo plano y sólo sirvió de estímulo para que el entrevistado y la entrevistada contasen la historia de su vida.

Se trata de una entrevista semiestructurada que fue adaptada de la que aparece en *El estudio del ciclo vital a partir de historias de vida: Una propuesta práctica*. (Villar y Triadó, 2006). En la entrevista utilizada, la entrevistadora tenía una serie de preguntas que se dirigían

a diferentes áreas. Por lo que, el guión de dicha entrevista eran temas concretos de los que se quería que el entrevistado o entrevistada hablase. En consecuencia, la entrevistadora no se tenía que ceñir de manera rígida al guión, sino que tenía que variar la forma y el tipo de pregunta para que tuviera sentido en la situación de ambas entrevistas. Además, si la entrevistadora pensaba que la respuesta que recibía del sujeto no se encaminaba a lo que quería saber, era ambigua o incompleta, o indicaba que la pregunta no se había entendido, ésta tenía la libertad de preguntar otra vez, pedir aclaraciones o tratar de profundizar más en ese punto. Por su parte, el/la entrevistado/a debía contestar aquello que quería en cada una de las cuestiones y podía extenderse lo que considerase oportuno.

Para la obtención de las historias de vida, esta entrevista es la más adecuada y utilizada. Por una parte, consigue información de una gran riqueza y profundidad, ya que se logra conocer las vivencias y circunstancias de las personas en diferentes momentos de su vida. Además, la situación puede parecerse más a una conversación ya que las preguntas no se ven condicionadas por un formato prefijado.

Dichas entrevistas se componen de entre 65 y 75 ítems, dependiendo también de las respuestas que daba el sujeto y las posibles preguntas que podían surgirle a la entrevistadora. En estas entrevistas se han querido abarcar los temas que se creían más importantes para el trabajo como son: la infancia, los estudios, la familia, los sueños y aspiraciones, los amigos, los hobbies, el trabajo y la jubilación entre otras. Las entrevistas completas se encuentran en el anexo y constan de dos partes: transcripción 1 y transcripción 2.

La adaptación del guión consistió en escoger los ítems que se consideraron apropiados de la entrevista de Villar y Triadó (2006) y se integraron otros a medida que iban avanzando las entrevistas con ambos sujetos.

Procedimiento

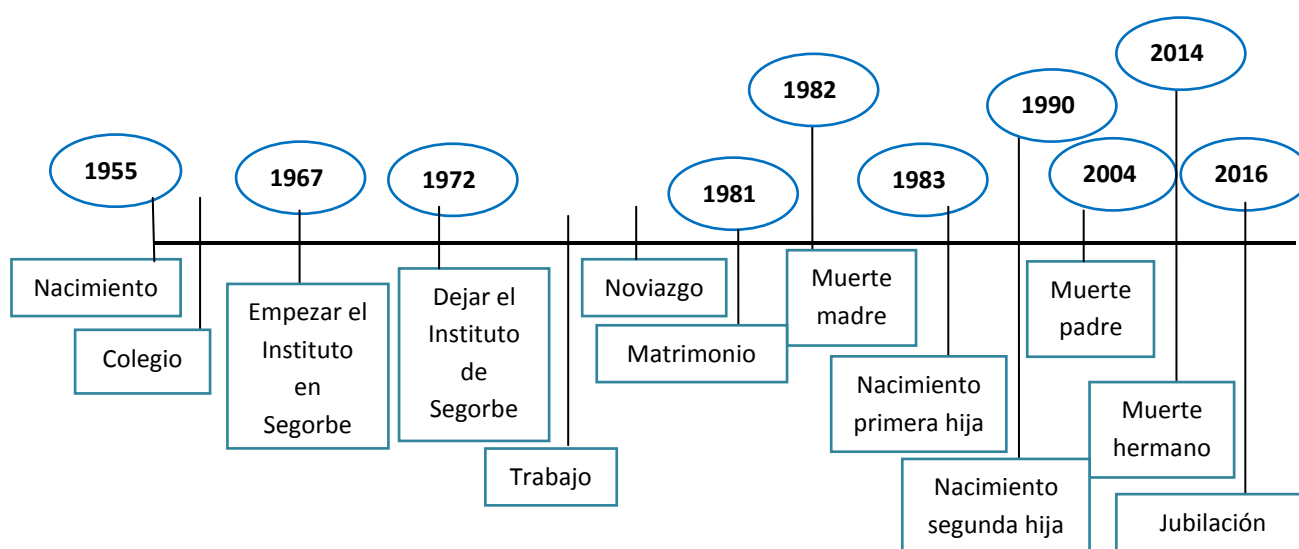
Las entrevistas se llevaron a cabo en casa de los sujetos, para que ellos se sintieran más cómodos y tranquilos. También se utilizaron varios instrumentos para la realización de dichas entrevistas como: grabadora, manual, guía de la entrevista, etc.

Las entrevistas mencionadas se pasaron en las fechas navideñas debido al tiempo libre que tenían tanto la entrevistadora como los entrevistados. Además, en cada uno de los dos casos se tuvo que quedar 2 días distintos ya que, en total, tardaron en contestar a los ítems unas 3 horas y, por diferentes motivos, no se pudo hacer todo el mismo día. En el primer sujeto, fue debido a la emoción que le supuso el revivir cada etapa de su vida y su manera tan

extensa de involucrarse en cada pregunta y, en el caso del segundo sujeto fue simplemente debido a su horario de trabajo.

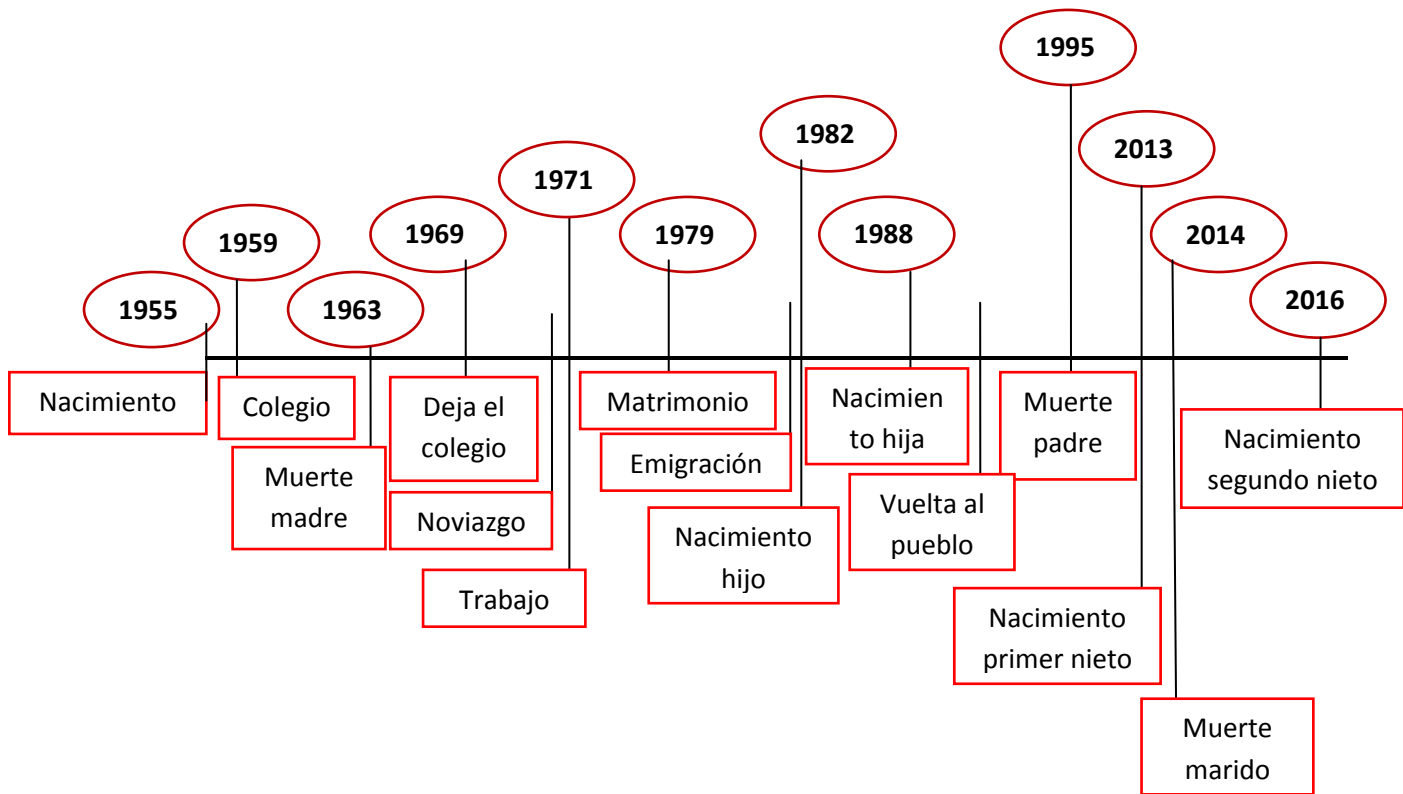
Posteriormente, se transcribieron las entrevistas en un papel con ayuda de la grabadora. Las transcripciones supusieron una tarea ciertamente costosa dada su extensión. Cabe decir que, la extensión de la entrevista del sujeto 1 es de 9.437 palabras para un total de 15 páginas. En cambio, la entrevista de la sujeto 2 cuenta con 3.007 palabras para un total de 10 páginas.

RESULTADOS

Gráfica 1: Línea cronológica según sucesos vitales del SUJETO 1

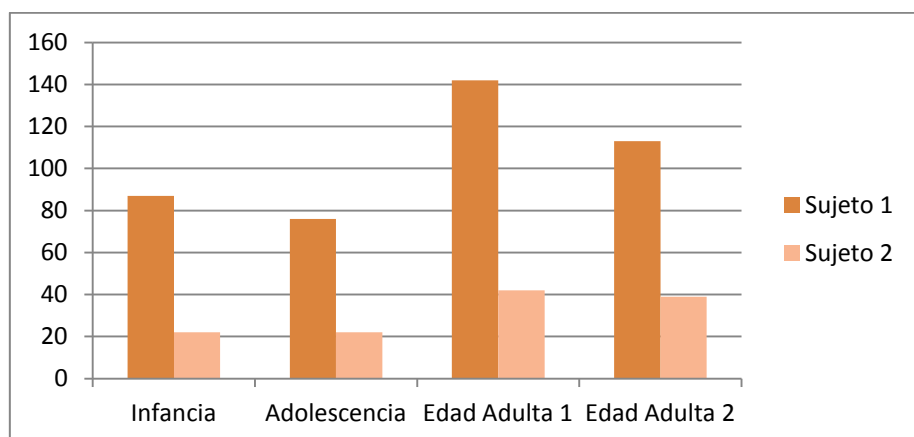
Los acontecimientos vitales que aparecen en la historia de vida del sujeto 1 son los siguientes. Como vemos, en primer lugar el entrevistado cita bastantes sucesos que, de un modo u otro, han supuesto cambios importantes en su vida. Estos hechos se reparten de manera equitativa durante toda su vida y no hay una mayor concentración de ellos en alguna de las etapas comentadas.

Gráfica 2: Línea cronológica según sucesos vitales del SUJETO 2

Los sucesos vitales que aparecen en la historia vital del sujeto 2 son los siguientes. También se aprecia que cita muchas fechas a lo largo de su entrevista y, a diferencia del sujeto 1, está marcada desde bien joven por la muerte de su madre.

Al observar ambas gráficas, Gráfica 1 y Gráfica 2, vemos que hay algunos sucesos vitales que están presentes en ambos sujetos de manera muy similar. En cambio, hay otros que son totalmente diferentes debido a las circunstancias personales de cada uno.

Gráfica 3: Conteo de líneas de la entrevista según etapas de la vida

En la Gráfica 3 se puede observar la cantidad de líneas transcritas de las entrevistas, tanto del sujeto 1 como del sujeto 2, con relación al espacio que se ha dedicado en hablar sobre las distintas etapas de su vida (Infancia, Adolescencia, Edad Adulta 1 (comprendida entre 20 y 50 años) y Edad Adulta 2 (más de 50 años)).

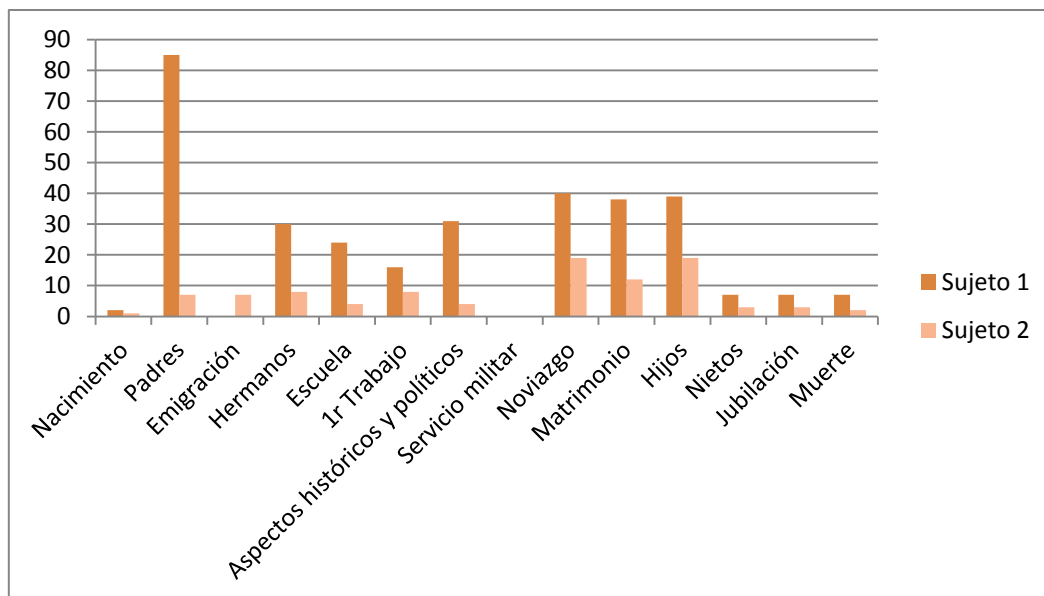
Así pues, en el eje vertical (Y) de la gráfica se aprecia el número de líneas y en el eje horizontal (X) aparecen las etapas en las que se han dividido los distintos momentos evolutivos.

La transcripción de las respuestas de la entrevista del sujeto 1 contiene 418 líneas, de las cuales 87 hacen referencia a la Infancia, 76 a la Adolescencia, 142 a la Edad Adulta 1 y 113 a la Edad Adulta 2.

Por otro lado, la transcripción de las respuestas del sujeto 2 se puede observar que tiene un total de 125 líneas. Referidas a la Infancia y a la Adolescencia hay 22 líneas, a la Edad Adulta 1 hay 42 líneas y la Edad Adulta 2 está formada por 39 líneas.

Estos resultados indican que ambos sujetos le dan una mayor importancia a la Edad Adulta 1 y a la Edad Adulta 2, aunque los dos han dedicado más tiempo en hablar de la Edad Adulta 1, es decir, el periodo comprendido entre 20 y 50 años. Sin embargo, en el sujeto 1 se aprecia una mayor diferencia de líneas entre ambas edades adultas (142 y 113 líneas), y, en el caso del sujeto 2 no tanto, ya que simplemente hay una diferencia de 3 líneas entre estas dos edades (42 y 39 líneas).

Se puede observar y confirmar que, aunque el sujeto 1 se ha extendido mucho más en toda la entrevista, estas dos etapas (Edad Adulta 1 y Edad Adulta 2) son donde se reúnen los momentos y acontecimientos más importantes de ambas vidas.

Gráfica 4: Temas abordados en las entrevistas

Contemplando la cuarta gráfica, se puede observar que el sujeto 1 habla más de los padres, correspondientes a las influencias no normativas, y el noviazgo, el matrimonio y los hijos, correspondientes a las influencias normativas relacionadas con la edad.

Con respecto a esto, también se puede afirmar que el sujeto 2, aunque no se extiende tanto, dedica más tiempo a hablar del noviazgo, el matrimonio y los hijos que a otros temas. A diferencia del sujeto 1 que no emigró, el sujeto 2 no le importó emigrar y dejarlo todo para irse con su marido a vivir a otra ciudad en sus primeros años de noviazgo, por lo que este tema se englobaría dentro de las influencias no normativas según Baltes.

Aunque es mucho más visible en el sujeto 1 por la dedicación y el empeño en el que habla de su vida, se puede corroborar que los resultados son bastante similares en cuanto al noviazgo, el matrimonio y los hijos. No obstante, el sujeto 1 tiene presente durante toda la entrevista el tema de los padres y nos cuenta muchas anécdotas y momentos vividos junto a ellos, cosa que no ocurre con el sujeto 2, posiblemente debido al fallecimiento temprano de la madre de ésta.

En el gráfico descrito arriba se exponen los temas abordados correspondientes a las dos entrevistas ejecutadas. Así pues, los agruparemos en tres grandes grupos de factores o sucesos vitales que definen el cambio evolutivo, según Paul Baltes.

Influencias normativas relacionadas con la edad:

Escolarización

- ❖ Sujeto 1: “Mon pare i ma mare me van internar en Segorbe, jo estava d’acord, a mi m’agradava estudiar però me va agradar la primera setmana, la segona setmana ja no volia estudiar.”
- ❖ Sujeto 2: “Vaig anar a l’escola d’ací de Fondegulla. En aquells temps es deia “Grupo Hermano Segarra”... “des dels 4 fins als 14 anys.”

Jubilación

- ❖ Sujeto 1: “Me he jubilat en el 2016, en juliol d’aquest any. Me jubilat perquè portava 4 anys parat, cobrant un subsidi de 426 euros i en la llei que hi ha ara, jo en 61 anys podia jubilar-me.”
- ❖ Sujeto 2: “La meua germana se jubila ara però es que no ho he mirat mai. Segons em deia Fina... que nosaltres, als 63 anys, pot ser que si tenim cotitzats 35 anys, que jo pense que si que els tindrè... diu que ens podíem jubilar. Per això et dic que no se si seran als 63 o 65 anys.”

Primer trabajo

- ❖ Sujeto 1: “Jo he treballat tota la vida de obrer. A excepció de 3 anys que vaig treballar en una fabrica de taulellets, en Vila-real, que pot ser que haja sigut la millor època de la meua vida.”
- ❖ Sujeto 2: “He treballat en una fabrica de fer sabates, en una fabrica de fer camises i actualment en un almacent de taronges.”

Noviazgo

- ❖ Sujeto 1: “En unes festes d’ací del poble, que ella era dama. En aquells temps hi havia reines i dames i això i com encara es jugava a futbol i jo jugava, pues allí vam fer uns partits, van vindre a donar-nos els premis i després fent les barreres, que les fèiem en cabirons i cordetes, i fent el cadafal, pues les dames anaven fent el d’elles i jo li deia a la tia: “tira’m aigua” i me llavava les mans i a partir de ahí ja va eixir tot rodat.”
- ❖ Sujeto 2: “Al meu home el coneixia perquè tots érem del poble i els meus pares i els seus eren amics. Aleshores sempre hem tingut molta relació. El vaig conèixer al poble, en una festa dels quintos, on vam fer ball. En eixa festa, ell em va traure a ballar i vam estar ballant tota la nit i a partir d’eixe moment va ser. “

Matrimonio

- ❖ Sujeto 1: “Pues mira... vam decidir casar-nos perquè en aquells temps, com hi havia faena, enseguida als 25 anys tots volien casar-se...” “Me faltaven 3 mesos per a tindre 26 anys. I la tia 23. Però en aquells temps era com una norma no escrita que tot el mon ho feia.”
- ❖ Sujeto 2: “Quan el tio va trobar treball a Badalona ho vam parlar i vam decidir casar-nos en Setembre. Pensàvem en casar-nos però al principi ell no tindre faena no ens ho vam plantejar però després al trobar-ne si.”

Hijos

- ❖ Sujeto 1: “Tinc 2 filles. Fills cap...” “Una de 33 i una de 26. Arantxa es la major, que va nàixer en el 83, dos anys després de casar-nos i ella de xicoteta sols volia jugar a metges i hui en dia es metgessa. I la menuda, que es diu Iris, també volia fer medicina, però la seua nota, encara que tenia mes nota que la major, va pujar i van alçar el tall i no va poder entrar i es va posar en infermeria. La major treballa i la menuda no treballa. Tinc una metgessa i una infermera, ja no ens morirem.”
- ❖ Sujeto 2: “Ho vam decidir quan volíem tindre fills. Va sorgir. Després de 2 anys casats, al no treballar jo... li vaig dir, mes per la meua part, que jo ja volia ser mare, volia tindre un fill. El tio encara no els haguera tingut. Quan vam tindre a Roger tenia 26 anys, dos anys després de casar-nos. I jo ja vaig dir que volia tindre un xiquet, aleshores ho vam parlar i el vam buscar...” “Tinc un xic i una xica...” “El xic té 35 anys i la xica 29.”

Nietos

- ❖ Sujeto 1: “No. Arantxa deia que en el treball que té ara, que esta pràcticament estable, que a partir de ahi veuríem, entones jo pense que si poden no tardaran, però de moment no tinc nets...” “Estaran lluny per estar Arantxa en Barcelona però anirem allí a veure’l i baixaran ells també. Anar ens tocarà anar alguna vegada també, quan tinga que portar-lo a l’escola o replegar-lo... no sé, alomillar abans de pagar-li a una dona o portar-lo a una guarderia al principi, ens diuen que podem pujar allí 2 mesos o 1 mes, i alomillar vas i vens i el cap de setmana te’n tornes si has de fer alguna cosa, no sé. A mi els xiquets m’agraden i m’agradaria tindre nets.”
- ❖ Sujeto 2: “2 preciositats...” “Hem donen molta alegria, els vull moltíssim. Me omplin molt...” “Un té 3 anys i l’altre 3 mesos.”

Muerte

- ❖ Sujeto 1: “No. De jovenet sí que pareixia que era un tema més inquiet. Però a mi la mort no me diu res... jo he vist morir a 4 o 5 dels meus en esta vida i no me inquieta. A certa edat, hi ha coses que no es poden canviar ni pots fer res. Lo únic que vull es no patir. M’agradaria morir-me sense donar faena i sense patir.”
- ❖ Sujeto 2: “De la mort meua no. No tinc por de morir-me tampoc, no ho pense la veritat.”

Influencias normativas relacionadas con la historia:

Aspectos Históricos y Políticos

- ❖ Sujeto 1: “Sí que ma marcat molt perquè tota la vida hem sigut d’esquerres. I per exemple, dir-te que en el 91 vaig ser concejal, me vaig presentar... i vaig poder ser. Abans ja ens vam presentar però no vam poder arribar a ser perquè teníem un pacte en Esquerra Unida i aquells no ens van deixar presentar-nos sols. I a partir del 91, quan vaig entrar, ja hem estat dins l’Ajuntament i sempre lluitant per assumptes socials i la classe treballadora.”
- ❖ Sujeto 2: “Històric pues crec que el 11S. El que pense que mes m’ha impactat va ser lo de les Torres Gemeles. Com a cosa de dir, ostras això es de veres o es una pel·lícula? Això es el que mes em va impactar, sense cap dubte. Quan veus les imatges et quedes de pedra, va ser una cosa molt forta...”

Influencias no normativas:

Emigración

- ❖ Sujeto 2: “Vaig deixar el treball i la família ací al poble i ens vam anar, igual jo que ell. Vam deixar la família, els amics i ens vam anar a viure a un altre poble...” “Ens vam anar en el 79 i vam vindre en el 88. Et parle entre Ulldecona i Capellades. Primer vam estar en Capellades i després en Ulldecona i això... ens vam casar en el 79 i vam vindre en el 88 que es quan Rosella naix. Uns 8 anys...” “Ho vam deixar tot i ens vam anar.”

Muerte padres

- ❖ Sujeto 2: “De ma mare no tinc molts records perquè va morir quan jo tenia 8 anys, però de mon pare... doncs una persona que, al quedar-se viudo... va estar molt atent en nosaltres, molt per nosaltres la veritat. Ens malcriava molt que se sol dir.”

Sujeto 1: Integridad del Yo

- “Si una persona té un amic bo, en qualsevol moment que et pugua fer falta alguna cosa, sempre t’ajudarà. I no estem parlant de diners, sinó de situacions en la vida. Es molt important tindre amics.”
- “La majoria de coses en la vida ens venen rodades, però si jo haguera tingut que triar, per dir alguna cosa, entre ser obrer o anar a una fàbrica... i si tries i després et va mal pues es pitjor però a mi això no m’ha passat. Jo he anat a l’obra perquè m’agradava...”
“No m’arrepentisc de cap decisió que he tingut que fer.”
- “Jo crec que soc una persona de idees prou fixes. Jo faria lo mateix que he fet fins el dia de avui. En quant a amics, en els vicis... però igual si ara me donares l’oportunitat i me digueres: “tio, en 20 anys ahi tens 3 paquets de tabaco i 5 copes al dia” igual diria: “no xa, en 2 tinc prou, o igual en 1”. Però jo seguiria fent el mateix. I lo que podria canviar si tinguera una altra vida seria alomillor en el treball perquè es molt perillós, pesat i te canses molt. Però soc de idees fixes i en les coses que he fet estic content. “
- “No, i soc molt sincer. A mi m’agradaria que me tocara algo en alguna quiniela... jo visc be i no desitge res. No enveje 6000 euros, lo que si que te dic es que per exemple m’agradaria que me tocara algo per a canviar-me el cotxe i per a donar algo a les filles i mira que elles estaran vivint millor... però jo no desitge res.”
- Per lo menos en el treball, les coses que no haja pogut fer be o les que me vaig enganyar a l’hora de fer-les he après. Les discussions en casa o en els germans... no sé, has de tindre’n i d’elles aprens.”
- Diuen que la vida pa estar completa has de tindre un fill, plantar un arbre i escriure un llibre. Jo arbres he plantat mil i filles he tingut, lo únic que me falta es escriure el llibre. Però jo me senc prou realitzat, he fet el que he volgut, he treballat on he volgut... no enveje res, soc feliç. Jo volguera tindre per exemple un cotxe nou perquè costa diners arreglar-lo però jo m’alse de matí i estic molt be sempre.”

Sujeto 1: Desesperanza

- “Hem de tindre salut...” “Aplega uns anys que tot son problemes de salut... el peu que ja estic dos anys, en el tractament del cor ja estic un any, la bronquitis es crònica, ara se me dormen els dits de la mà, estic també en la tensió, en el sucre... ho tenim tot. Jo no vull no tindre res perquè ja se que als 60 he de tindre alguna cosa però això... la gent no vol estar mala, tinga 60, 80 o 100.”

- “En aquest país nostre me preocupa la situació econòmica. Mon pare quan s’ha mort, jo estava col·locat, cobrava poc o mal però jo treballava totes les dies i hui en dia jo mire a Arantxa i ella treballa però mire a Iris i veig que la cosa no va. I a mi per dins això me sap mal perquè pense que deuria de estar treballant... i ara tu també segur, ojala tingueres molta sort però quan acabes la carrera segurament te toque patir. Això me preocupa, la situació econòmica, mes que res.

Sujeto 2: Integridad de Yo

- “El tindre els meus fills i la parella. Això han sigut coses molt importants en la meua vida i que han decidit la meua vida pel camí pel quan ha anat.”
- “En estos moments no tinc cap preocupació. En aquests moments estic prou be, no em preocupa res ja que al meu votant està tot bastant tranquil·let per ara, en qüestió de salut i treball estem prou estables ara mateix.”
- “Pense que lo que tenia que fer ja ho he fet.”

Sujeto 2: Desesperanza

- “Els 3 treballs en els que he treballat es... perquè has de guanyar-te la vida d’alguna manera o altra però no han sigut treballs de dir “es el treball de la meua vida”... però tampoc me plantejat mai una altra cosa. Era el que hi havia i per a guanyar-te la vida, per res mes.”
- “Pot ser que algunes coses les canviaria. Com per exemple, al jo treballar i els xiquets eren mes xicotets, el no dedicar-me al 100% per a ells. Per tant, el no haver trencat l’horari del al·macent, en el qual vaig estar moltíssimes hores cada dia... per tant vaig deixar un poc de banda als xiquets en el tio... per lo que ara mateix no ho faria. El treball t’absorbeix i mes en el al·macent. En aquells temps en el al·macent es feien moltes hores... hi havia dies que entràvem a les 5 del matí i eixíem a les 10 de la nit, i un dia darrere d’un altre... aleshores això no ho faria igual i si que ho canviaria...” “Es una cosa que no es que ho tingues clavat com una espina però ara que eres mes gran et dones conter de mes coses i et dones conter que no ho faries igual, no voldries viure de la mateixa manera. Ara ho canviaria per complet.”
- L’únic es que si poguera decidir no aniria a treballar i faria el que voldria. Això si que ho canviaria, l’única cosa. I no es que trebal·le a disgust perquè la relació en tots es bona però es una cosa que en l’edat que tinc si que ho canviaria. Jo sempre dic que si em tocara la loteria lo primer que faria es deixar-me el treball.”

- “Lo mes important de la vida es la salut. Sense salut no hi ha res. I el mes important es viure la vida, disfrutar-la dins de les teues possibilitats, ja que allò que se’n va no torna i et dones conter ara de gran. De jove no et dones conter però quan passen els anys et dones conter que res torna.”
- “La veritat es que poques. Estar en la meua família, en els meus nets i fills. Eixa es la meua il·lusió hui en dia.

Haciendo referencia a las estrategias de Baltes comentadas anteriormente, en la cual se ponían en marcha tres procesos interrelacionados: la selección, la optimización y la compensación, y analizando las entrevistas de ambos sujetos, se pueden observar algunas frases que evidenciarían el uso de este tipo de estrategias:

SELECCIÓN

Sujeto 1

“Una decisió important que si recorde es quan se va ficar mal el tio d’Argentina, que li va agarrar el derrame cerebral i volia que anara algú. I la meua germana acabava de donar a llum a Sergi me pense, el tio Antonio en el Institut i li venia mes mal i el tio Reca en la fabrica també. I vaig ser jo el que me’n vaig anar i en un principi no volia perquè no tenia diners. Jo acabava de cobrar i me vaig endur tots els diners cap allí, el auelo me va donar diners i el tio Reca també per anar-me’n allà.”

Sujeto 2

“Vaig deixar el treball i la família ací al poble i ens vam anar, igual jo que ell. Vam deixar la família, els amics i ens vam anar a viure a un altre poble.”

OPTIMIZACIÓN

Sujeto 1

“Diuen que la vida pa estar completa has de tindre un fill, plantar un arbre i escriure un llibre. Jo arbres he plantat mil i filles he tingut, lo únic que me falta es escriure el llibre. Però jo me senc prou realitzat, he fet el que he volgut, he treballat on he volgut... no enveje res, soc feliç.”

Sujeto 2

“Ho vam decidir quan volíem tindre fills. Va sorgir. Després de 2 anys casats, al no treballar jo... li vaig dir, mes per la meua part, que jo ja volia ser mare, volia tindre un fill. El tio encara no els haguera tingut. Quan vam tindre a Roger tenia 26 anys, dos anys després de casar-nos. I jo ja vaig dir que volia tindre un xiquet, aleshores ho vam parlar i el vam buscar.”

COMPENSACIÓN

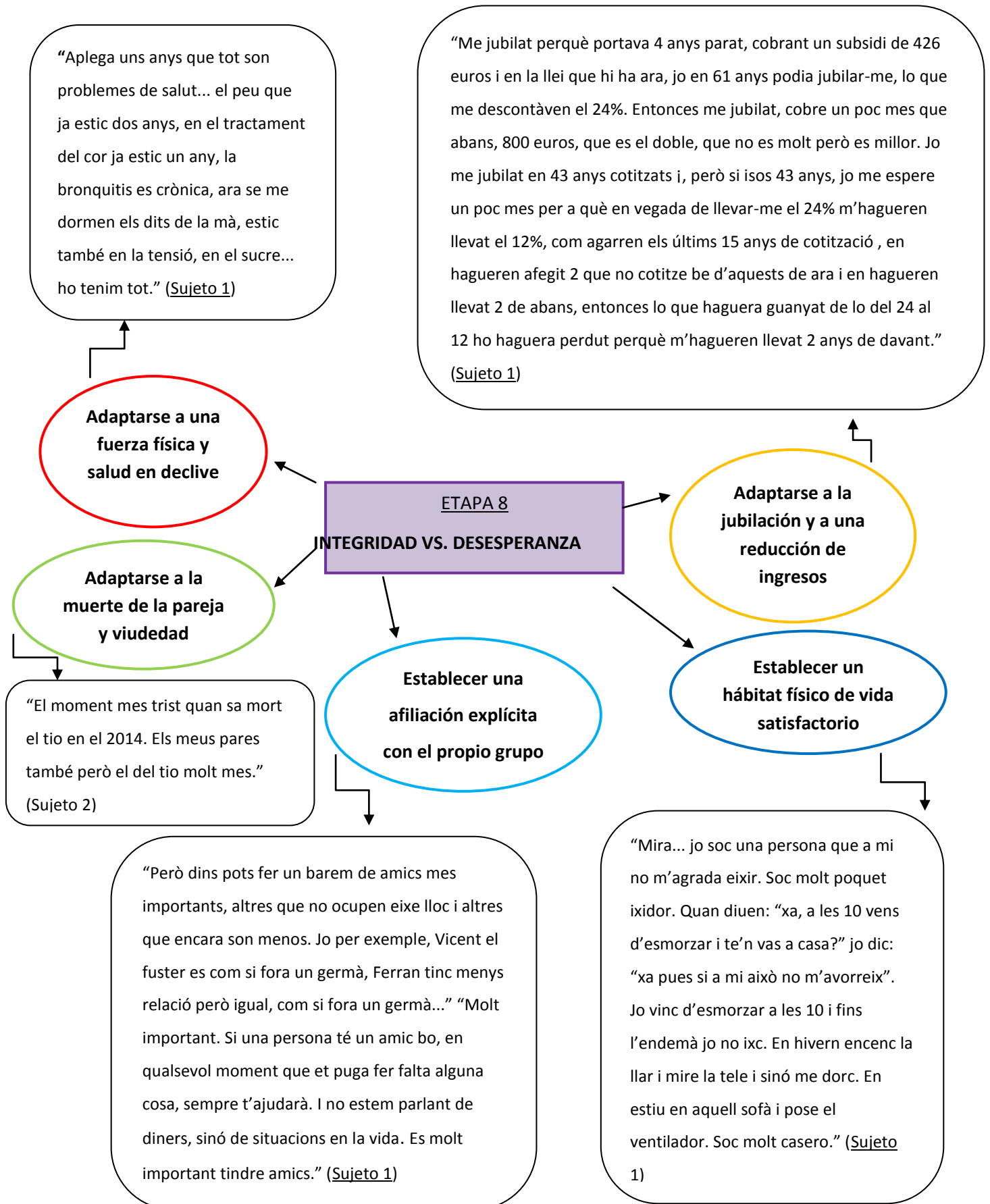
Sujeto 1

“La cosa que mes me apassionava era jugar a futbol. I teu dic de veres... jo haguera canviat la mitad de la meua vida per ser futbolista. A mi m'agradava molt... encara m'agrada, jo veig partits a totes les hores. A mi m'agradava jugar. El tio Reca tenia facultats de porter, jugava en el Burriana cobrant 1200 euros per temporada en el any 82. Ell ha cobrat tenint 7 vegades menys afició que jo. Jo he tingut molta mes afició que ell i jo no he aprofitat.”

Sujeto 2

“L'únic es que si poguera decidir no aniria a treballar i faria el que voldria. Això si que ho canviaria, l'única cosa. I no es que treballo a disgust perquè la relació en tots es bona però es una cosa que en l'edat que tinc si que ho canviaria. Jo sempre dic que si em tocara la loteria lo primer que faria es deixar-me el treball.”

Por otro lado, en el cuadro resumen visto en la introducción, se comparan las tareas evolutivas propuestas por Havighurst y Erikson, según las edades de los sujetos. Si analizamos con más detalle la etapa en la cual se encuentran ambos participantes, es decir la etapa 8, se pueden extraer varias frases que se pueden englobar dentro de uno de los dos polos:

DISCUSIÓN

Tras realizar el trabajo y analizar los resultados, podemos observar que se ha cumplido el objetivo principal, el cual era estudiar algunas de las características del desarrollo psicológico en la edad adulta basándonos en la Teoría del Ciclo Vital y el marco teórico de autores como Erikson, Havighurst y Baltes, mediante una entrevista a dos sujetos de la misma edad.

Respecto al objetivo específico planteado, podemos decir que sí se cumple ya que después de analizar los datos obtenidos a través de la entrevista, hemos podido situar a los dos protagonistas en un polo u otro de las etapas de estudio de Erikson, es decir, *integridad del Yo frente a desesperanza*. Además, también hemos podido identificar las similitudes y diferencias que hay entre ambos sujetos.

Por un lado, el sujeto 1, como ya se ha comentado anteriormente, al tema que le otorga mayor importancia y con diferencia es a la familia, ya que si se hace el recuento de líneas empleadas en hablar sobre los padres, pareja, hijos y nietos, el resultado es notablemente mayor. Otro tema al que también le concede una importante parte de su entrevista es a los aspectos históricos y políticos, relacionado con las influencias normativas relacionadas con la historia.

En cuanto al análisis realizado del sujeto 2, según los resultados obtenidos desde el enfoque de Baltes, le da una mayor importancia a las influencias normativas relacionadas con la edad, ya que dedica más tiempo a hablar del noviazgo, el matrimonio y los hijos que a cualquier otro tema. Durante toda la entrevista recuerda estos tres temas de una manera muy entrañable y con una gran sensibilidad. Además, también le preocupa bastante la educación que le haya podido dar a sus hijos y resalta que, junto a su marido, siempre han intentado que éstos tuvieran unos buenos valores y que fueran buenas personas e hicieran el bien. Además, resalta que su relación de pareja siempre ha sido muy buena y con una gran complicidad hasta que su marido falleció, momento que resalta como el más triste de su vida.

Si miramos en la parte de resultados, las distintas frases englobadas dentro de cada uno de los dos polos de la etapa 8 de Erikson, se puede ver perfectamente que el sujeto 1 se sitúa en el polo "*Integridad del yo*" contemplando así la vida como un todo significativo. Éste siente que ha merecido la pena vivir, además, se ve que está satisfecho con las decisiones tomadas a lo largo de su vida y las acepta como apropiadas dadas las circunstancias en las que se tomaron. Contempla la muerte de su madre y de su hermano como los sucesos negativos que más le han

afectado en su vida, aunque afirma no tener ningún miedo a su propia muerte recalcando que, cuando muera, solo quiere no sufrir. Por otra parte, resalta la buena relación que siempre ha mantenido con sus hijas, destacando la confianza con ellas como un valor esencial.

En la actualidad tiene algunos problemas de salud recalcando el problema del pie, la bronquitis o la tensión entre otros, pero sin embargo no han sido un obstáculo para poder continuar haciendo todo aquello que siempre ha hecho. Además, afirma que vive de una manera muy positiva y feliz sin envidiar nada de nadie. Por lo tanto, se puede decir que este sujeto se ha ido adaptando satisfactoriamente y ha ido afrontando todos los sucesos que han tenido lugar a lo largo de su vida siempre contando con el cariño y apoyo de su familia y amigos.

Por el contrario, si observamos las diferentes frases englobadas dentro de cada uno de estos polos en el caso del sujeto 2 se puede ver que se sitúa en el polo "*Desesperanza*". Ésta hace un repaso negativo de su vida, creyendo en ocasiones que sus decisiones han sido erróneas y sintiéndose, en algunos momentos, triste, arrepentida y con remordimientos. Se aprecia que el sujeto desearía dar marcha atrás en alguna época de su vida, pero también es consciente que ya no se puede hacer nada y que hay que vivir la vida intensamente, ya que, según ella, lo que se va ya no vuelve.

La vida del sujeto 2 ha estado marcada por la muerte de su madre, cuando ésta tenía tan solo 8 años. Esto le ha hecho madurar en algunos aspectos y afirma que siempre ha sido su padre el que se ha hecho cargo de ella y sus hermanas. Además, ha trabajado toda la vida en un almacén, recalcando que no había otra cosa y que se tenía que ganar la vida como fuese. Aún así, afirma que la relación con sus compañeros siempre ha sido buena.

Por otra parte, resalta en varias ocasiones que lo que siempre ha querido era formar una familia concediendo gran parte de su entrevista a su marido, sus hijos y sus nietos. La muerte de su marido fue para ella el momento más triste y doloroso pero también señala que actualmente sus nietos le dan mucha vida. También afirma que siempre ha intentado que sus hijos estuvieran bien educados y tuvieran unos buenos valores, destacando la tolerancia y el ser buenas personas.

A pesar de que ambos sujetos tienen la misma edad y son familia, las circunstancias vividas para cada uno de ellos les han hecho tener una historia de vida con muchas diferencias. Por ejemplo, al sujeto 2 se le murió la madre cuando ésta era joven, tuvo que emigrar con su marido a otra ciudad, aun no se ha jubilado y actualmente está viuda. En cambio el sujeto 1

siempre ha vivido en el mismo pueblo aunque le internaron en un seminario durante unos años y actualmente está jubilado.

Por lo tanto, las diferencias entre cada uno de los participantes pueden deberse a factores como el sexo, el estilo de vida, la forma en la que han afectado los hechos históricos y políticos a cada uno de ellos, y las circunstancias vividas.

Limitaciones y Propuestas de mejora

Un aspecto importante a resaltar es la comunicación no verbal, ya que ambos sujetos, aparte de contar con sus propias palabras todos los sucesos que han vivido a lo largo de su vida, se expresaban mucho sin apenas decir nada. Lo que más resaltaba de su conducta no verbal eran las miradas, los silencios, las sonrisas, las lágrimas, los gestos con las manos o con la cabeza y su postura, la cual, ante alguna pregunta difícil de contestar, reflejaba incomodidad.

Así pues, se puede decir que, tanto el sujeto 1 como el sujeto 2, comunicaban mucho más sin palabras que con ellas. Por lo que esto se podría señalar como una posible limitación, ya que, a veces, la entrevistadora tenía la sensación que, ante una pregunta concreta, el sujeto contestaba con palabras una cosa y con la mirada otra.

Además, también es cierto que, tanto el sujeto 1 como el sujeto 2, explicaban a su manera las preguntas formuladas pero, posiblemente, si hubiéramos podido mirar dentro de ellos, nos hubiéramos dado cuenta que existe mucho más dolor o tristeza de la que realmente nos intentaron hacer ver. Igualmente pasa ante aquellas preguntas que le suscitaron a ambos alegría o felicidad, ya que, con palabras se puede llegar a entender un poco lo importante que fue alguna de las etapas vividas pero, es difícil llegar a comprender las emociones o sentimientos que realmente éstas les causaron.

Otro aspecto relevante para resaltar posiblemente sea el uso del silencio por parte de la entrevistadora. Esto es así ya que, ante alguna pregunta que la entrevistadora sabía que sería difícil para el sujeto, cuando se producía un lapso pequeño de silencio, inmediatamente se veía en la obligación de formularle otra pregunta para que el sujeto no se pusiese a llorar, haciendo así que no se explicara extendidamente o salvándole un poco ante alguna pregunta comprometida o triste. Esta actitud “impaciente” ha sido contraproducente y ha restado posibilidades a la entrevista, más en concreto en el caso del sujeto 2.

En este largo proceso tampoco es extraño que aparezcan emociones a veces difíciles de controlar. Esto es importante remarcarlo ya que ambos sujetos experimentaron dolorosas pérdidas, y contarlas implica volver a revivirlas y hacer otra vez presentes los sentimientos que aquello provocó. Aun así, y aunque su rostro cambiara de expresión, supieron hacer frente a las preguntas y no derrumbarse mucho ante ellas.

Por otra parte, también hay que mencionar los sobreentendidos. En este caso, la entrevistadora y el/la entrevistado/a se conocían mucho, ya había algunos temas que se habían hablado antes de la entrevista, y ya se sabían partes de la historia vital del otro. En estas circunstancias, debido a que se es consciente de que el otro ya sabe cosas de él, ciertas preguntas puede que no se hayan formulado debido a que la entrevistadora ya conocía la respuesta. El resultado de esto es que el análisis posterior se ha de confiar más en interpretaciones que van más allá de lo que realmente se dijo.

Otro de los errores frecuentes que se ha podido apreciar en la entrevista del sujeto 2, son las respuestas pobres. Ante una pregunta profunda y que requería una reflexión más o menos elaborada, la entrevistada no contestaba o lo hacía mediante un monosílabo o una expresión poco informativa. Ante la no reacción de la entrevistadora y pasando sin más a la siguiente pregunta, se dejó de saber las motivaciones que llevaron a la entrevistada a contestar negativa o positivamente a la pregunta, que era precisamente lo que interesaba saber.

Sin embargo, no todo son limitaciones en las entrevistas a familiares o personas muy conocidas, también se pueden encontrar algunas ventajas. Quizá la principal es que entrevistar a un familiar ha despertado un interés especial en la entrevistadora, ya que esa persona a la que se entrevista forma parte de la vida de ella. Por lo que, la historia que se ha escuchado es, en parte, su propia historia y en ella se han ofrecido alguna de sus raíces. Conocer estos orígenes ha sido una motivación muy poderosa para la entrevistadora.

BIBLIOGRAFIA

Baltes, P.B. (1987). Theoretical propositions of Life-Span Developmental Psychology: On the dynamics between growth and decline. *Developmental Psychology*, 23, 611-626.

Baltes, P.B. y Baltes, M.M. (1990). Psychological perspectives on successful aging: The model of selective optimization with compensation. En P.B. Baltes y M.M. Baltes (Eds.) *Successful aging. Perspectives from the behavioral sciences* (pp. 1-34). Cambridge: Cambridge University Press.

Baltes, P.B., Staudinger U.M. y Lindenberger, U. (1999). Lifespan psychology: Theory and application to intellectual functioning. *Annual Review of Psychology*, 50, 471-507.

Bruner, J. (1991). The narrative construction of reality. *Critical Inquiry*, 18, (1), 1-21.

Erikson, E.H. (2000). El ciclo vital completado (2a. Edición). Barcelona: Paidós. [V.O. *The life cycle completed, expanded edition*. Nueva York: Norton, 1997].

Havighurst, R.J. (1972). *Developmental tasks and education (3rd Edition)*. Nueva York: Mckay.

Izquierdo Martínez, A. (2005). Psicología del desarrollo de la edad adulta. Teorías y contextos. *Revista Complutense de Educación*, 16 (2), 601 – 619.

Linde, C. (1993). *Life stories: The creation of coherence*. Nueva York: Oxford University Press.

Villar, F. y Triadó, C. (2006). El estudio del ciclo vital a partir de historias de vida: una propuesta práctica. *Barcelona: Publicacions de la Universitat de Barcelona*.

ANNEXOS

TRANSCRIPCIÓN ENTREVISTA D.C.V (Sujeto 1)

Be, doncs per començar per alguna part podríem començar per el principi, ¿no? ¿On vas nàixer i en què data?

Vaig nàixer en Fondegulla, perquè en aquella època tots naixíem en el poble... no naixia ningú en cap hospital perquè no podíem anar. Vaig nàixer el 25 de Juliol del 1955. Això vol dir que ja tinc 61 anys.

Molt be... i ¿quin es el teu primer record de la infància?

El primer record que tinc de la meua infància es quan jo tenia 4 anys. Ací, al pont de la carretera va caure un camió de la Fabrica de Segarra... Jo tenia 4 anys que era quan vaig entrar a l'escola, i el meu avi Antonio, m'aixecava al terrat per a ensenyar-me el camió (fa un gest en la mà cap amunt). I eixe es el primer record que tinc de la meua vida, de abans no recorde res. Recorde això i recorde quan vaig entrar a l'escola en Doña Amparito, que era una mestra de Castelló i se quedava en casa de ma tia Elvira, que era la meua madrina, i en casa el tio "Pasqualet el Goleta", i eixos son els primers records que tinc, als 4 anys, abans no recorde res... (nega amb el cap)

Ahá... i ¿com recordes als teus pares quan eres un xiquet?

Dona... jo vaig tindre en part sort i per una altra part no tanta sort. En aquells temps molt bé però ara no ho faria i es... internar a un crio. Mon pare i ma mare me van internar en Segorbe, jo estava d'acord, a mi m'agradava estudiar però me va agradar la primera setmana, la segona setmana ja no volia estudiar. Jo vaig aplegar a Segorbe perquè estava el meu germà major. Ell feia quint i jo feia primer i eixe primer any el vaig passar d'aquelles maneres. Jo vaig repetir tercer, vaig fer quint, que era quart i Batxiller de entonces, i jo me passava els dies plorant... (el entrevistat s'emociona). Els primers dies quan pujava a Segorbe meu passava plorant i volia anar-me'n d'allí.

Ahá hauria sigut difícil... que et va costar adaptar-te?

Si. Quan se'n va anar el tio Antonio a Castelló al acabar quint, jo me vaig quedar a fer segon i ho vaig patir molt a pesar de que tenia moltes coses a favor. Tenia gent del poble, com Ferran, Paquito Gómez...hi havia molta gent del poble però a part teníem un superior que era Jesús Soriano que me volia com si fora un fill d'ell. Ell tenia 20 o 22 anys, era molt jove, però jugàvem

a futbol, anàvem a l'habitació d'ell a estar junts... molt bé molt bé, però me va costar, sobretot a partir de anar-se'n el tio Antonio a mi me va costar prou.

Ja... I en eixa època quants anys tenies?

En el 1967 vaig entrar en Segorbe, jo tenia 12 anys. I vaig estar fins el 1972, 5 anys. Allò eren 4 anys i després volaves fora, però jo com vaig repetir tercer, vaig estar 5 anys. I en el any 1972 me'n vaig anar, me vaig ficar a treballar, i acabar el curs, que me van caure 3, i la revàlida, ho vaig fer mentre treballava després. Jo me preparava i quan feien exàmens jo anava i m'examinava. I així ho vaig fer.

Ahá... i per què creus que van decidir això els teus pares? El internar-te?

Mira... per prou coses pense. El meu germà Antonio ja estava allí, a mes a mes, el tio Antonio, el de Argentina, era capellà, i també... estudiar en el seminari era mes barato que anar al institut. Era un cúmulo de coses i gent treballadora, com mon pare, si se guanyava un jornal i era per a ma uela, ma mare i tres fills, doncs si volíem estudiar tenia que ser en un lloc que es pagara poquet. Per exemple, el meu germà va començar a estudiar en el institut de la Vall però també va passar a Segorbe. Jo crec que mes que res era per els diners, era molt mes econòmic.

I a part d'això, recordes algun altre fet dels teus pares que te marcara quan eres mes menut?

Home... jo per exemple recorde molt una cosa... Mon pare va entrar a la fàbrica, seu va deixar i després va tornar. El deixar el treball era perquè ell creia que no guanyava prou i va seguir treballant a la muntanya, de carboner, igual que son pare. Entonces jo recorde quan venien els estius... que nosaltres tots els estius, de ben xicotets, fèiem una carbonera i teníem carbó per a l'hivern (fa un gest d'alegria). Eixos fets, de anar a la muntanya i estar en ton pare i fer carbó junts ho recorde com si fora ahir... Ens quedàvem en una cova, en Les Vinyes dormíem dins d'una cova. Una nit va haver una tronà i jo me moria de por allí dins perquè tot eren lluminàries i el auelo va ficar Romero per a que no poguérem veure res i nosaltres estàvem dins de la cova i la carbonera fora. Això ho recorde molt, si. (s'emociona)

Ahá.. també recordes coses bones.

Dona clar, jo lo del seminari no ho recorde roín. Considere que era la única eixida que hi havia per a poder estudiar.

Ja... però va ser difícil...

Si, això sí. A mi me va costar però no ho considere com a una cosa roïn perquè jo per exemple, en la educació un 10, perquè no vaig tindre problemes de altres coses extradeportives. Hi havia gent que sí, en els retors, que alomillor els tocaven o coses d'eixes. Jo no, a mi mai ma tocat ningú. Jo al meu superior que era Jesús Soriano Sanz, que va morir molt jove, jo el volia com a un germà. El tio Antonio me'l va presentar abans d'entrar en Segorbe i el dia que entravem vam anar a la glorieta de Segorbe i estant allí en un bar va entrar ell i se saluden i va preguntar que fèiem allí i va dir que havia pujat a buscar al seu germà. Jo el vaig mirar i ell va dir: "tu vens ací?" i jo: "sí" i el tio Antonio me dia que el coneixia i que vivia en Nules en hivern i en estiu ells pujaven amunt a Rodenas. Es a dir, com a educació per a mi molt be, jo no tinc res roïn que dir dels capellans. Problemes hem tingut ... perquè hem tingut tots però com a educació, a mi m'han dit lo que esta be i lo que esta mal i les coses que no es poden fer i considere que sempre meu han dit be. Després jo he agafat la meua via. Ells políticament serien tots de dreita i jo he agafat la meua via, però una cosa no lleva l'altra i per a mi la educació va ser especial, no puc dir res mal. I com coneixia a molta gent... el que estava de director allí dalt coneixia al tio Antonio, després venia ací a casa nostra a dinar i també coneixia a mes gent.

Ahá.. i els teus pares, com te van intentar educar?

Dona... la educació que m'han pogut donar els meus pares era lo que hi havia en aquella època. Vull dir jo que ací no hi havia res. Ací en l'escola, si el fill se portava mal, els pares els deien als mestres: "si se porta mal arrea-li" i seguit seguit bolea. I aplegaves a casa dient: "el mestre ma pegat" i els teus pares te deien: "alguna cosa hauràs fet" i ale, una altra. Vull dir jo, els meus pares han intentat educar-me be perquè van intentar donar-nos una educació pagant en Segorbe. Ells com no sabien i no tenien... dona de lletres sí, perquè el auelo i la uela sabien escriure i llegir però com no sabien de coses que en aquells temps no hi havia tele ni res... (fa un gest de nostàlgia). Jo he conegut en aquest poble ficar l'aigua potable, els desaigües jo tenia 8 o 9 anys... ficar la llum també perquè eren bombilles als carrers... una cada 200 metros. Una bombilleta, que veies a algú a l'altra punta del carrer i no sabies qui era. A mes a mes, la instal·lació de ma casa la va ficar el tio Benigno, el de la tia Eloina. La primera llavadora que se compra ma mare, nosaltres anàvem al girar on viu la Montserrat, que està la caseta on vos sentàveu vosaltres, al Bermell, allò era on anaven a escurar. El Bermell era l'escuraor i al llavador era per a la roba. Jo recorde que anàvem a omplir allí, ja que eixa aigua era bona per a beure, mes limpia que ara. I nosaltres allí omplíem, el tio Reça i jo omplíem garrafes d'aigua i li les portàvem a ma mare per a que les posara al depòsit per a que la llavadora poguera llavar perquè aigua directa no teníem ni per a beure, entonces nosaltres anàvem en la bicicleta i

portàvem garrafes, les pujàvem dalt i les abocàvem per a que la llavadora poguera llavar perquè ma mare no podia.

Ostras... te recordes de moltes coses...

Uff si, de moltes.. (somriu), jo de xicotet me recorde de moltes coses. Recorde també una nevada, que dalt de les escoles hi ha un niu de metralladores i recorde que ahi hi havia una senda feta per animal... i nosaltres una nevada forta que va haver ahi ens tiràvem en un sac de plàstic... recorde que quan anàvem a l'escola era la temporada quan ens portaven llet en pols i lo que fèiem era beure llet en pols en l'escola perquè els yankis la enviaven. Jo que sé, records aixina de xicotet jo en tinc molts. També recorde quan van llevar les fonts, que després s'han tornat a ficar, i quan van fer la entrà nova i ahi jo era ja bonico... Igual després me venen mes coses però jo recorde anar en la tia Elvira, la meua padrina que era soltera, en una burreta a ajudar-li a fer la collita, que açò abans era subsistència total, ací no hi havia res... Tarongers? Ni això... Armeles, garrofes i olives.. i se tratava de subsistir, res mes. I els homes lo que feien en la fabrica era, les hores que tenien lliures... pues portaven la terra i anaven fent algun bancal. Tenien el jornal segur de la fabrica i entonces se podia pagar un tractor i feien armelers per a poder guanyar-se algo mes per a quan vingueren festes poder tindre un abriguet o altres coses. Era subsistència pura.

Ahá, si que han canviat els temps...

No ho saps tu bé.

¿i tens germans?

Si.

Parla'm un poc sobre ells, allò que recordes que fèieu junts quan éreu menuts.

Jo tinc un germà major, Antonio, que ha faltat. Jo soc el segon, després va l'altre germà Reça que te dos anys menys que jo i per últim la meua germana Maxi, que va vindre quan jo tenia 10 anys. Som 4. I recorde que quan érem menuts anàvem a la caseta, també al tros del secanet anàvem seguit seguit a fer dinars i a dinar baix de les garroferes, com si fórem gitanets. En els meus germans, pues si començarem a pensar eixirien mil històries. Jo recorde que no teníem en casa wàters, no teníem aseos i les necessitats les fèiem al corral. Ja te dit antes que no teníem aigua, no teníem llum... bueno llum algo si però no teníem aigua. També en cada casa hi havia gallines, conills... de tot. El basurero estava on estan les moreres, on fiqueu les casetes de les penyes, ahi anàvem a tirar la basura. I quan venia el riu, a Moncofa tot. Pues mira.... en

el meu germà major jo he tingut prou menos relació en eixa edat menuda perquè ell sen va anar al seminari, però per exemple en el tio Reca que era mes menut i en la mare, la meua germana, pues una miqueta mes. Però clar, després jo als 12 ja me'n vaig... jo recorde ací a l'escola que vaig estar 8 anys, pràcticament poca cosa.

Ja... i dels teus pares que es lo que vas aprendre?

Dona... pues dels meus pares , si teu diguera realment, per lo menos hi ha una coseta o dos que podrien ser molt remarcables. Es per exemple, la honradesa. Una cosa que no es teua no la deus agarrar, ni tocar. Això no vol dir que passes per un taronger i en agafes una però tu una cosa que no es teua no l'has de agarrar. I després, a part de ser honrat has de ser honrat en tu mateix. Has de ser sincer, honrat, i vore que la vida, a part de totes les coses que tenim per ahi, que quan mes tens mes vols... tot això se podria acabar ja. Però jo en les coses que m'han donat i ensenyat els meus pares estic molt content perquè ells no sabien però van fer coses per a que nosaltres aprenguérem. I quan una persona que no sap mes, t'envia per a que aprengues, demostra que vol que estigues ben format. Perquè jo estudis sols tinc el Batxiller elemental però jo en educació a mi no me guanya ningú, de educació te parle. Si tu vas en educació, cap problema.

Ahá... i te portaves be en ta mare i en ton pare quan eres mes menut?

Si, dona de xicotets no hi ha problema i ens portàvem be. Igual en aquells temps no podia haver la confiança que hi ha ara. Ara qualsevol problema que teniu els joves, parle alomillor de la edat dels 7 o 8 anys als 15 o aixina, no sé, un granet o qualsevol problema.. hui en dia teniu ahi als pares. Perquè jo pense això, primer que tot, qualsevol problema en casa i se sap ací. Després ja farem lo que tinguem que fer. En aquells temps no, teníem molta por i hi havia molts temes tabús que no podies tocar. La política no se podia tocar, el sexe no se podia tocar... no sé, hi ha coses que per exemple jo li deia a mon pare: "pare en la fabrica Segarra te paguen poc" i ell me deia: "Yep, a callar, s'ha acabat el tema". Vull dir jo, hi havia moltes coses que no se podien parlar en casa. El pare era pare, i era pare per a tot... Jo recorde un dia estant dalt al quarto renyint en el tio Reca, estàvem discutint i li vaig dir comunista i mon pare va pujar de baix i me va donar dos surses... mon pare a mi no ma pegat mai, soles eixa vegada perquè li vaig dir comunista al meu germà. Ell s'hauria alterat perquè com son pare va estar en la presó perquè era Republicà i hauria pensat: "per l'amor de deu, a vore si mos sent algú i mos denuncien" i va pujar i me va pegar dos surses. Però... ell era Republicà, son pare va estar en la presó, va anar voluntari a la batalla del Jarama en 40 anys i li deien el "Sargento pasos largos" perquè era molt menudet, i això... Tota la vida en la muntanya en el carbó, fins que va veure

que la indústria era millor que la muntanya i va tornar a entrar a la fabrica Segarra, i el va entrar el tio Bartolo, el pare de Eladio i Angel, que eren cosins germans.

Ostras... quantes coses.

Si, filla, si (somriu).

I has comentat abans que un germà teu ha faltat...

Si, el major.

¿Quan va faltar i per què? ¿Com recordes tu eixa situació?

Malament. Perquè ell temps arrere ja va tindre com uns dolors i li van dir que era muscular.. això antes, 4 o 5 anys antes, i deuria de ser lo mateix perquè després de colp i porrá, el dia que vaig entrar jo allí i la tensió la tenia al 26 i el dolor que tenia... va tindre metástasis. Càncer primer de pàncrees i després es va extendre. I en un any ha volat...

Ja... i fa molt?

Va ser en Març del 2014, abans de ell fer els 62 (es posa trist).

Be... i ara, hui en dia, et portes be en els altres dos germans?

Si. tinc molts records del meu germà major, tinc cartes ací molt boniques (senyala una caixa). En el germà menut, pues ara acabem de vindre de la oliva... tots els anys fem les olives junts. Portem lo del germà major, que té dos finques i ho portem nosaltres, entre els 3. Entre el tio Reça, el tete Roger o la tia Tere i jo. Demà anem a portar les olives a la barona... no sé, sí, bona relació. I en la meua germana també igual, relació bona.

Ahá.. i tens nebots? ¿La relació es bona?

I guapos... Tinc 2 de cada germà. Del major tinc 2 nebots, Roger y Rosella... Roger ja té dos xiquets, que es diuen Oriol y Arnau. Del germà menut 2 nebodes, Sole y Noelia... i Sole ja te un fill, que es diu Xavi. I de la meua germana tinc una neboda molt guapa que es diu Paula i un nebot molt guapo, de nom Sergi. I ahi estan tots els meus nebots. I la relació crec que es molt bona.

Ahá.. heu estat sempre molt units tota la família?

Si. Dona... hem tingut problemes com totes les famílies. Però son rinyes que enseguida se passen i se olviden. Son coses que solen passar però la relació es bona (s'alegra).

Bé... i quan eres jove quines il·lusions tenies? Quins projectes? Tenies alguna aspiració o alguna cosa que t'apassionara?

Si. La cosa que mes me apassionava era jugar a futbol. I teu dic de veres... jo haguera canviat la mitad de la meua vida per ser futbolista (els ulls li brillen). A mi m'agradava molt... encara m'agrada, jo veig partits a totes les hores. A mi m'agradava jugar. El tio Reca tenia facultats de porter, jugava en el Burriana cobrant 1200 euros per temporada en el any 82. Ell ha cobrat tenint 7 vegades menys afició que jo. Jo he tingut molta mes afició que ell i jo no he aprofitat.

¿Per què no?

Pues per les facultats. Jo jugava i sols tenia força. El tio Reca jugava de porter i ho feia be però me referisc que a mi el futbol m'ha agradat sempre molt, el deport m'agradava molt. Estant en el seminari jo jugava a totes les hores a futbol, sempre estava en el baló. Era lo que mes m'agradava de tot. Allí se podia jugar també a handbol o Basket i jo això no ho he tocat mai, jo era el futbol (es nota amb nostàlgia).

Ahá.. i que es lo que has fet al llarg de la teua vida? De que has treballat?

Jo he treballat tota la vida de obrer. A excepció de 3 anys que vaig treballar en una fabrica de taulellets, en Vila-real, que pot ser que haja sigut la millor època de la meua vida.

¿Si? ¿Per què?

Allí vaig entrar una miqueta... no sé si dir enxufat o no però vaig entrar per mig d'una altra persona que li vaig comentar un dia. Quan me vaig deixar el seminari, jo vaig aplegar ací al poble i vaig entrar a treballar per a un cunyat del meu germà major, el tio Paeller. Vaig entrar a treballar en Octubre del 72, vaig fer una sèrie d'anys, després me vaig fer una temporadeta autònom, de 4 a 6 anys... Després una altra vegada a l'obra per a altres empreses, vaig estar en Nules, en Menero i després vaig entrar en una empresa de Vila-real i vaig estar 3 anys ahi, els quals han sigut molt gratificants (s'alegra). Molt gratificants perquè jo, que tenia sou fix, estava de encarregat i treballava molt agust. No tenia per què anar ni Dissabte ni Diumenge i jo anava, Dissabte a mig dia i Diumenge també. Jo anava, me controlava la faena i cap a casa. Venia i me parava a jugar a futbol a la Vall, que me tocava jugar però jo si jugava a les 10, jo a les 8 estava en la fabrica. I quan eixa empresa de Vila-real va tancar, vaig tornar a l'obra, vaig entrar a la Vall, pa Aderito, que la dona d'ell es cosina germana de mon pare i després de estar 4 anys pa Aderito vaig estar en Ximo Xima. I també ahi, en Aderito i Ximo Xima ha sigut les empreses que també mes agust he treballat en l'aspecte de relació humana i de preu. No puc

queixar-me. En Aderito era en el que mes cobrava i en Ximo Xima anàvem molt ràpid i ell el que deia que això valia, això ens pagava i jo estic molt content d'eixes èpoques (assenteix amb el cap).

Molt bé, m'alegre...

I si parlem un poc sobre els aspectes polítics o històrics, ¿creus que les circumstàncies polítiques i socials que has viscut o travessat, han influenciat en la teua vida?

Si. Mira... quan jo vaig començar a treballar a l'obra en el 72, jo vaig tindre un accident fent aquests pisos... Descarregant un camió, en un viatge, una biga xicoteta que anava dalt del camió va caure i jo vaig voler apartar-me i me va caure damunt i me va agarrar el peu. Me va frotre i me va fer prou de mal (fa un gest de dolor amb la cara). Me van escayolar el peu i me van fer plaques. I estant de baixa, el tio Antonio em va dir: "Vine en mi a València", ell estava en la Universitat de Filosofia i me'n vaig anar en ell... com no tenia res que fer vaig anar en ell. Vaig entrar a classe i jo li vaig dir a ell: "a vore si el professor me pregunta..." i ell me va dir: "tranquil que no te preguntará" i vam entrar. Vaig entrar jo allí en la cama obrá i me vaig ficar a última fila. I es que a mi el tio Antonio me va marcar molt, de joves estant en la mili vam coincidir els dos i no teníem cap secret, era com un pare per a mi... i políticament igual. Jo he sigut sempre d'esquerres igual que ell, i ho hem portat sempre junts eixe tema. I estant allí va haver una manifestació en la Universitat que ens vam tindre que anar ja que jo tenia la cama escayolá i no podia córrer... i això va ser quan Franco va matar o va ordenar matar en un afusellament a Puig Antich i a un polaco i a mi me va pillar en València, que van fer ells la manifestació per a que no el afusellaren i tot això... I tota la vida hem sigut d'esquerres. Ma mare de dretes i mon pare d'esquerres. Però ma mare... com nosaltres anàvem menjant-li el coco (es riu), en el 82, el any que ella va morir, va pujar al poder Felipe González que era el PSOE i ma mare en eixe any va votar al PSOE. Vull dir-te que sí que ma marcat molt perquè tota la vida hem sigut d'esquerres. I per exemple, dir-te que en el 91 vaig ser concejal, me vaig presentar... i vaig poder ser. Abans ja ens vam presentar però no vam poder arribar a ser perquè teníem un pacte en Esquerra Unida i aquells no ens van deixar presentar-nos sols. I a partir del 91, quan vaig entrar, ja hem estat dins l'Ajuntament i sempre lluitant per assumptes socials i la classe treballadora.

Ahá, interessant.. i m'has dit que ta mare va faltar en el 82... ton pare viu? o ha faltat també?

Si, ma mare va morir en el any 82. Mon pare se va jubilar per a estar en ella. Una pre-jubilació en la fabrica de Segarra. Ma mare va morir als 57 anys i mon pare quan ella va faltar tenia 60. I mon pare després sa mort als 81 anys... es a dir fa uns 12 anys que va morir. Ell ha estat 20 anys mes, però ja te dic, es va jubilar per a estar els dos juntets en la caseta, i el mateix estiu que la meua germana va ser reina, ma mare va morir.

Si... tenia alguna malaltia?

Si, del cor (es posa trist). Ella estava fotuda del cor i en aquells temps els mitjos tampoc eren massa bons. Ella quan li agarraven les crisis que s'ofegava i que nosaltres ens pensàvem que era asma... però tot era del cor i pujava ací al poble Magín Moya, que era un metge que havia estat ací al poble i ell el que feia era pegar-li una punxá a ma mare i ella se curava. I això.. supose que hauria mort en un parell d'infarts. Ara no es igual perquè passa alguna cosa i vas a La Plana. Quan vam anar en mon pare, apleguem allí i mos diuen: "este home ha tingut 2 infarts" i dic jo: "el de hui es un infart?" i diuen: "si, i fa temps un altre" i dic:" ja ha eixit tot, el constipat que mos va dir que s'ofegava, tenia que haver sigut un infart". Però son coses que passen i seguiran passant.

Pues si... Bé... i canviant un poc de tema, supose que hauries tingut alguna novieta en la joventut.

Si... clar, una (es riu). Vols que te diga qui es i tot? Va, jo teu dic sense problema que no vaig fer res eh... Era Mensi, la dona de Luis... Jo vaig eixir en ella, lo que passa que jo a ella li portava crec que 5 o 6 anys. I van vindre unes festes i pues això.. si jo en tenia 19 i li'n portava 5... volia coses i ella no, perquè era mes xicoteta i entonces jo ho vaig deixar estar i ella no ho havia agarrat be. Però bueno si, una novieta i després ja, la tia.

Anda... i quan vas conèixer a la tia?

En unes festes d'ací del poble, que ella era dama. En aquells temps hi havia reines i dames i això i com encara es jugava a futbol i jo jugava, pues allí vam fer uns partits, van vindre a donar-nos els premis i després fent les barreres de festes, que les fèiem en cabirons i cordetes, i fent el cadafal, pues les dames anaven fent el d'elles i jo li deia a la tia: "tira'm aigua" i me llavava les mans i a partir de ahi ja va eixir tot rodat.

Ah pues... indirectes per a lligar... éreu del mateix poble ?

Si, del mateix poble i de la mateixa quadrilla. Al ser un poble tan menut, érem de la mateixa quadrilla. Estava Ferran, Javi, Vicent el Fuster, Maruja la Laura, Carmen la Rulla, Carmen la de

Luis, la tia... no sé, érem una quadrilla que al ací no haver res i a la Vall no podíem anar perquè no teníem cotxe ni res... alquilàvem cases, un tocadiscos, beguda i a vore si podies arrimar-te un poc (somriu).

Jajaja... Anda... les tàctiques no han canviat..

No han canviat no, les tàctiques son les mateixes.

¿I què tenia la teua dona d'especial? ¿que t'agradava d'ella?

Dona... pues quan u se fica en una dona pa tota la vida t'agrada tot. En aquells moments t'agrada tot. Perquè si als 61 anys que tinc ara, jubilat, me digueres: "ara que llevaries?" jo te diria unes coses i segur que ella en llevaria unes altres meues. Però en aquella època, els que estàvem en el seminari, jugàvem en ventaja, perquè les xiques deien que nosaltres no estàvem tocats, es a dir, no estàvem tocats per cap xica, com si fórem verges. Nosaltres no estàvem en el poble, estàvem allà dalt... jo jugava a futbol i pujava un cotxe a replegar-me... vull dir jo que era una situació rara, perquè jugàvem a futbol, estàvem totalment en el deport, tota la vida jugant. I les xiquetes deien això: "estos no estan tocats". Ara hi hauran coses molt millors però també hi ha coses que abans eren mes boniques, per la ignorància. En aquells temps podies estar tot un any desitjant que aplegara Nadal pa vore si tocaves una maneta o un beset a la galta... però ara tu vas a la discoteca i si te caus be, al llit. No tots però la majoria, dos cerveses o dos copes i ale. En aquells temps soles en tocar-te la maneta era la glòria, era molt diferent. Dir-te que en el 72 jo tenia 17 anys, i mai havia vist una dona despullada.

I què creus que li va agradar a la teua dona de tu? Per què penses que es va fixar en tu?

No sé, això tindries que preguntar-li a ella. Però vaig a dir-te lo que jo pense... nosaltres teníem fama de bons xiquets, que alomillor no era així, igual ara li preguntes i diu:"ui no esta tan clar..." però teníem fama de bons xiquets i crec que per això li vaig agradar. Jo la primera novieta que vaig tindre, la primera novia de pensament no va ser eixa que te dit, va ser María, María la de Victor... eixa va ser la primera que me va a mi agradar, que la veia i me agradava però sols de pensament. Si que era de veres que jo estava en Segorb i quan jo baixava, per a que jo no anara en ella, anava un altre del poble. I quan jo estava fora aquell se la deixava. Això son coses de xiquets perquè jo tenia 13 o 14 anys però si que es de veres que ens escrivíem cartes i jo no ficava el meu nom ni ella el d'ella. Ella ficava el nom d'un xic i la carta me aplegava a mi però parlant normal: "com estàs" "quan baixes al poble?" "Vindràs a festes?", vull dir cap cosa vam fer.

Que interessant... i com recordes la relació amb la teua dona quan éreu joves? Que coses fèieu junts?

En la tia molt boniques. Suppose que ara ho feu i es normal però en aquella època, possiblement d'ací del poble érem poquets els que tenien la confiança que tenia jo en eixa casa. També podia influir que el tio Antonio el de Argentina era molt amic dels meus sogres. Jo dissabte i diumenge sopava sempre en casa la novia. Sempre meu deien i jo me quedava i la tia i jo sempre hem estat junts (somriu). El tio Mel i la tia Conxa ens deien: "voleu vindre en nosaltres a Castelló?" i nosaltres els dèiem que no, que ens quedàvem en casa i sempre estàvem junts. Son records molt bonics. La relació en la família també molt bé.

Que bé... I com vau decidir casar-vos?

Pues mira.. vam decidir casar-nos perquè en aquells temps, com hi havia faena, enseguida als 25 anys tots volien casar-se.

Ahá... a quina edat te vas casar?

Me faltaven 3 mesos per a tindre 26 anys. I la tia 23. Però en aquells temps era com una norma no escrita que tot el mon ho feia. Mira, el tio Antonio, com estava estudiant, se casa als 29. Ell te 4 anys mes que jo i se casa en el 79 i jo en el 81. Vull dir que mira... en este pis jo vaig ficar la pedra del llavador i ma mare i mon pare suppose que haurien comprat este pis per al primer fill que es casara que en principi, tenia que ser el tio Antonio. Ell va trobar faena en Barcelona i se'n va anar però jo eixa pedra la vaig ficar per a ell, per si es ficaven a viure ací. Era una norma no escrita lo de casar-se i si mires la gent de la meua edat tots se casen joves i damunt en la novia embarassada... de la meua quinta era així... i jo vaig ser el últim de la meua quinta en casar-se, tots es van casar abans.

Ja... i des de entonces vos vau ficar a viure ací?

Si. I jo en esta casa encara no he canviat res, sols estes llums del comedor, que les hem canviat esta setmana, perquè feia una llum groga i quan te ficaves a llegir no veies be. També les llums del passadís i les del aseo, que estàvem lo menos 4 mesos a fosques en el aseo. Al hivern davant del llar i a l'estiu passant calor.

I des de entonces, com va canviar la teua vida?

Des de que em vaig casar?

Si.

En el meu cas, com estàs en el mateix poble on tens els amics, els pares, els sogres, els germans, el treball... com ho tens tot, no vaig notar diferència. Jo per exemple ací al poble ho tenia tot, els amics... tinc a Vicent el Fuster, a Ferran, els germans també... ho tens tot i per exemple te cases i ens anem a casa el tio Antonio a Capellades i quan tornem te penses que la gent te mira i la gent no te mira (nega amb el cap). El que se troba un poc raro eres tu perquè ja convius en parella. Però com ho tens tot ací, no canvia res del teu entorn, però si me'n haguera anat a viure fora seria molt diferent.

Ahá... i vas deixar de fer coses que abans feies quan et vas casar?

Cap... Jo no he deixat de fer res (nega amb el cap). Per exemple, seguia anant en mon pare els diumenges si m'ho demanava o feia falta a la muntanya a fer armeles o olives, seguia anant a jugar a futbol a la Vall també... Jo he seguit fent les mateixes coses. La única particularitat es que hi ha una responsabilitat que no penses massa perquè eres jove però que has de pensar... Es igual que les malalties, que penses que: "a mi no me tocarà" per lo que no ho penses ni te menges el cap... Però no vaig deixar de fer res que abans feia. El fútbol el vaig deixar quan ja no he pogut, quan el cos ma dit que no podia mes, allà per els 38 anys. Després tens altres distraccions, ten vas a fer bolets, a caminar... vull dir, el entorn tel fas tu, i fas les coses que t'agraden i lo que no t'agrada ho abandones i estàs en els que tu vols... (somriu)

I després de anys, ha canviat la teua relació de parella?

Home clar, no es lo mateix... No pot ser igual ara que fa 25 anys. La relació de parella es normal que en els anys haja canviat... Canvia la forma de voler, perquè ja tens fills... igual si no tingueres fills no canviaria, no sé. Tampoc es lo mateix voler a una persona en 25 anys o 30 que ara... hi ha mes passió en aquells anys. Però ara no hi ha res, ara es portar-te be, ajudar-te i això...

Ahá... i comparteixes molts moments amb ella?

Mira... jo soc una persona que a mi no m'agrada eixir (nega amb el cap). Soc molt poquet ixidor. Quan diuen: "xa, a les 10 vens d'esmorzar i te'n vas ja a casa?" jo dic: "xa pues si a mi això no m'avorreix"... Jo vinc d'esmorzar a les 10 i fins l'endemà jo no ixc. En hivern encenc la llar i mire la tele i sinó me dorc... En estiu en aquell sofà i pose el ventilador (senyala el sofà). Soc molt casero (riu). Està clar que en ella no puc compartir molt perquè se'n va a treballar per les 5:00 del matí i ve a les 14:00, pues jo li faig el dinar i després per la vesprada estem ací els dos sols...

Ja... ella també es d'estar en casa.

Però ella per exemple si pot se'n va a caminar. Però tampoc va a cap lloc, es mes d'estar en casa.

Bé... i tens fills?

Si, tinc 2 filles. Fills cap.

Majors?

Una de 33 i una de 26. Arantxa es la major, que va nèixer en el 83, dos anys després de casarnos i ella de xicoteta sols volia jugar a metges i hui en dia es metgessa. I la menuda, que es diu Iris, naix en el 90, i també volia fer medicina, però la seua nota, encara que tenia mes nota que la major, va pujar i van alçar el tall i no va poder entrar i es va posar en infermeria... La major treballa i la menuda no treballa. Tinc una metgessa i una infermera, ja no ens morirem (somriu).

Ojalà fora així... I com es la relació amb elles?

Jo pense que espectacular (somriu). En esta casa amb elles mai ha hagut cap secret de res... (fa un gest amb la mà). Ací les portes estan sempre obertes, i pense que la educació ha sigut bona... Els mestres de xicotets ja ens deien que quan els preguntaven a Arantxa o a Iris, els deien: "qui de vosaltres quan aplegueu a casa juguen els pares amb vosaltres?" i les úniques que alsaven la ma eren elles... Jo sempre he jugat en elles, la relació es especial i pense que no ha canviat. Jo totes les dies parle amb elles, les cride per telèfon. Encara que siga simplement per a preguntar com ha anat el dia, tots els dies parlem (somriu).

Ahá, molt bé... i com has intentat educar-les?

Jo he intentat educar-les bé en tots els aspectes. Victor Manuel té una cançó que en una estrofa diu "Si me equivoco prefiero equivocarme yo" i jo he intentar educar-les com pense que ha sigut millor i de moment no he tingut cap queixa i crec que elles tampoc perquè t'ho demostren.

I quins valors has intentat que tingueren?

Els valors els mateixos que et deia anteriorment... Que te he dit que, lo que esta bé esta bé i lo que esta mal esta mal, que això tots ho sabem quan ens ho ensenyen, però després per exemple, a nivell polític jo sempre lis he dit que poden guanyar molts billets en certs treballs,

però elles, una metgessa i l'altra infermera però son filles d'un obrer de la construcció i sempre lis he dit que quan vagen a votar que ho mirem i es fixen bé i un fill d'un treballador no ha de votar mai a la dreta en la meua opinió. No té per què mai votar a la dreta perquè la dreta no defensarà mai al treballador, la dreta defensarà els interessos de la dreta i els diners. Jo sempre els ho he dit: "votau a qui vulgueu, però a l'esquerra, heu de defensar a l'esquerra que es la classe treballadora"... Perquè vosaltres hui podeu ser metges, arquitectes o ingeniers però eres fill de treballador i ton pare per a poder-te pagar eixa carrera ha tingut que fer moltes hores i ningú ens ha regalat res... Ací en esta casa, duro no hi ha cap, ho he dit mil vegades, menjar es menja molt bé i les carreres s'han pagat, en ajudes a vegades de beques, que també influeix. S'ha pagat tot i mira, una vegada un jefe meu em va dir: "Tu l'herència ja las donat a les teues filles, que no esperen mes herència". Un altre valor que sempre he intentat que tingueren les meues filles es que la gent ha de ser agraïda i si algú se porta be en tu has de ser agraït en ell. T'han fet un favor i tens que ser agraït i així es (somriu).

Molt be... i tens nets?

No. Arantxa deia que en el treball que té ara, que esta pràcticament estable, que a partir de ahi veuríem, entonces jo pense que si poden no tardaran, però de moment no tinc nets (nega amb el cap).

I t'agradaria?

Si, molt... (somriu). Estaran lluny per estar Arantxa en Barcelona però anirem allí a veure'l i baixaran ells també. Anar ens tocarà anar alguna vegada també, quan tinga que portar-lo a l'escola o replegar-lo... no sé, alomillor abans de pagar-li a una dona o portar-lo a una guarderia al principi, ens diuen que podem pujar allí 2 mesos o 1 mes, i alomillor vas i vens i el cap de setmana te'n tornes si has de fer alguna cosa, no sé. A mi els xiquets m'agraden i m'agradaria tindre nets... (assenteix amb el cap).

Ahá.. i abans m'has parlat del tema de la jubilació però no m'has contat res ¿quan et vas jubilar i per què?

Me he jubilat en el 2016, en juliol d'aquest any. Me jubilat perquè portava 4 anys parat, cobrant un subsidi de 426 euros i en la llei que hi ha ara, jo en 61 anys podia jubilar-me, lo que me descontaven el 24%. Entonces me jubilat, cobre un poc mes que abans, 800 euros, que es el doble, que no es molt però es millor... Jo me jubilat en 43 anys cotitzats, però si isos 43 anys, jo m'espere un poc mes per a què en vegada de llevar-me el 24% m'hagueren llevat el 12%, com agarren els últims 15 anys de cotització , en hagueren afegit 2 que no cotitze be d'aquests

de ara i en hagueren llevat 2 de abans, entonces lo que haguera guanyat de lo del 24 al 12 ho haguera perdut perquè m'hagueren llevat 2 anys de davant...

Ja, entenc...

I una altra pregunta, dins de les teues prioritats en la vida, quin lloc ocupa la família?

El número u. La dona i les filles el primer lloc.

Bé... I actualment, quines aficions tens?

La meua afició sempre ha sigut el deport. El que passa que no puc practicar-lo... (nega amb el cap). Jo anava a caminar fins que vaig tindre el problema del peu però jo per exemple puc veure molts partits de fútbol seguits, no me canse. Jo per exemple una correguda de bous no puc vore-la, no m'agraden. Les pel·lícules, si la conec i m'agrada si però jo el deport (somriu) i també anar a buscar bolets.

I antes m'has parlat dels amics... ¿en tens molts?

Home... en un poble menut sols tindre'n. Però dins pots fer un barem de amics mes importants, altres que no ocupen eixe lloc i altres que encara son menos. Jo per exemple, Vicent el fuster es com si fora un germà, Ferran tinc menys relació però igual, com si fora un germà. Després per exemple està Calistro que ja no es tan amic, es mes entre conegut i companyer, que no entra en la primera categoria perquè per exemple no vaig a sa casa a dinar. Però jo i el fuster sempre estem junts (somriu). Però en un poble tens 3 o 4 amics bons. Fora del poble també en tinc. Fora del poble tinc a Evarist en Sevilla, tinc a Paco en Vilafamés... vull dir que també en tinc però ja no tens eixa relació tan estreta com en els de ací.

I creus que es important tindre amics?

Molt important. Si una persona té un amic bo, en qualsevol moment que et pugua fer falta alguna cosa, sempre t'ajudarà. I no estem parlant de diners, sinó de situacions en la vida. Es molt important tindre amics.

Així es... be, hem parlat del treball, de la família, dels amics... la religió juga algun paper en la teua vida?

Ara no. Jo vaig estudiar en el seminari i de jovenet pues pense que la religió ens ha marcat a tots. En aquella època, t'alsaves i anaves a l'església, desdejunaves en la església, dormies en la església... hem estat molt marcats per la religió. Igual per això després he decidit que no vull

saber res (nega amb el cap). T'han donat tantes natilles que t'has avorrit d'elles, pues igual. Ens han pegat tanta palissa en la església que jo ara mateix no vull saber res. La respecte però no vull saber res de la religió. El tio Antonio el d'Argentina va dir un dia: "estos chiquillos han sufrido mucho en el seminario". Recorde que allí dalt al seminari, un retor ens va castigar a fer uns exàmens per pillar-nos fumant i jo no estava però ens van castigar a tots. Per a fotre'ns ens va dir que tots els dies que tinguérem classe, la primera mitja hora examen i no era normal. Nosaltres en 4t curs, al anar en Jesús Soriano, que era mes jove i artista i ens deixava fumar en la seua habitació i també ens donava alguna copeta de conyac, jugàvem a futbol en ell i tot entonces igual per això... Ell ja ens tractava com a gent major, ahi jo ja tenia uns 17 anys i el altre ens tractava com a crios i vam canviar i a ell no li hauria sentat be. Li vam fer també una vaga a eixe retor per lo dels exàmens i vam quedar entre nosaltres que al entrar en classe ningú faria el examen en senyal de protesta. Ens sentava per ordre de llista i jo era el tercer, Alegre, Cardona, Clavell... I nosaltres miràvem per a vore si algú se saltava la norma i feia el examen. I clar, vam quedar que si passava alguna cosa ens pillaria a tots junts, no sols alguns. Així va ser. La educació be però jo hui no vull saber res de la religió. Perquè es podrien discutir moltes coses de la religió, com les malalties en Àfrica, en els països pobres... en el poder que té la església i els bens que posseeix no es correcte (nega amb el cap).

Ahá.. ara que hem tingut l'oportunitat de repassar un poc la teua vida, quin es el aconteciment històric que hages vist que t'ha impactat mes?

Home.. jo tinc 2 que recorde en molta efervescència. Jo recorde la mort d'Allende en el colp d'estat de Pinochet en el 73 crec que era, que ací recorde que ens vam ficar molt rebotats. I dos anys després, en el 75, mor Franco. Jo estava ficant unes pedres en casa de mon pare i ho van dir per el carrer, xillaven anunciant-lo i encara teníem por de que vinguera algú a pegar-nos dos surres. I eixos dos aconteciments te diria. La mort d'Allende va ser aixina a nivel moral o espiritual perquè era un home d'esquerres. Però després la mort de Franco m'impacta en el aspecte de que ací estàvem molt oprimits, ja era vell i podries esperar-te la mort però igualment va ser impactant. Jo recorde un dia estar sentat davant del pub en Ferran i passar un jeep que es un cotxe de la guàrdia civil i baixa i ens diu: "a dormir" i ens va enviar a casa i nosaltres teníem 17, 18 o 19 anys... I supose que si no els hagueres fet cas te hagueren pegat. I clar, Franco mor en Novembre del 75, i jo en Octubre del 76 ja me'n vaig a Vitòria i en el 75 va ser la massacre de la catedral de Vitòria, que d'ahí ve la cançó de Llach, la de "Campanades a mort" i va ser una barbaritat...

Ahá... i de totes les decisions que has pres al llarg de la vida, quina creus que ha sigut la mes important?

Ui... jo es que no he sigut una persona que haja tingut que elegir massa coses. La majoria de coses en la vida ens venen rodades, però si jo haguera tingut que triar, per dir alguna cosa, entre ser obrer o anar a una fàbrica... i si tries i després et va mal pues es pitjor però a mi això no m'ha passat. Jo he anat a l'obra perquè m'agradava, si que es de veres que ara mateix estic molt cansat i en l'obra ja no puc però si haguera estudiat per exemple haguera pogut tindre una carrera. Però no m'arrepentisc de cap decisió que he tingut que fer (nega amb el cap). Una cosa que per exemple no haguera fet mai es internar a les xiquetes, i en això no critique a mon pare i a ma mare perquè ells ho van fer per a que jo poguera estudiar perquè no hi havia res mes però jo no ho haguera fet mai (torna a negar amb el cap). Una decisió important que si recorde es quan se va ficar mal el tio d'Argentina, que li va agarrar el derrame cerebral i volia que anara algú... I la meua germana, ta mare, acabava de donar a llum a Sergi me pense, el tio Antonio estava en el Institut i li venia mes mal i el tio Reca en la fabrica també... I vaig ser jo el que me'n vaig anar i en un principi no volia perquè no tenia diners... Jo acabava de cobrar i me vaig endur tots els diners cap allí, el auelo me va donar diners i el tio Reca també per anar-me'n allà. Però es una decisió difícil...

Ahá... i quin es el moment mes feliç de la teua vida que recordes?

Hi ha molt però si tinguera que dir un et diria els dos naixements de les xiquetes (somriu). Però moments aixina d'una explosió de felicitat per exemple pot ser, per dir algo, un dia que el tio Antonio no venia i et diu que ve i te entra un subidón (torna a somriure). Però moment bo el de les xiquetes, perquè eren buscades i perquè va vindre tot be. A part de posar-les en les incubadores van vindre be (somriu).

I el mes trist que recordes?

El mes trist podria ser la mort de ma mare... (es posa trist). Perquè clar, mon pare ha mort ja quan jo tenia 48 o 49 anys i ja eres mes adult però ma mare va morir quan jo tenia 27 anys i et quedes mes mal... No ho mastegues fins que no passa mes temps, et costa assimilar-lo perquè no t'ho creus. Però la mort de ma uela Rosario també perquè me vaig criar en ella, sempre me donava centimets per anar a comprar-me alguna cosa... Ella feia de mare però sense dubtar-ho el moment mes dolorós la mort de ma mare, per la edat que jo tenia. El dia que va morir ma mare, jo i el tio Antonio estàvem en la Vall jugant a futbol i el auelo va tocar dient-nos que anàrem que la cosa no anava be, i ja estava sentada i els ulls girats (li canvia la cara).

Ahá.. i si se te donara l'oportunitat de tornar a viure la teua vida, la viuries exactament igual? O canviaries algunes coses?

Jo crec que soc una persona de idees prou fixes... Jo faria lo mateix que he fet fins el dia de avui. En quant a amics, en els vicis... però igual si ara me donares l'oportunitat i me digueres: "tio, en 20 anys ahi tens 3 paquets de tabaco i 5 copes al dia" igual diria: "no xa, en 2 tinc prou, o igual en 1" (riu). Però jo seguiria fent el mateix. I lo que podria canviar si tinguera una altra vida seria alomillor en el treball perquè es molt perillós, pesat i te canses molt... Però soc de idees fixes i en les coses que he fet estic content (assenteix amb el cap).

I hi ha molta diferència entre com vius i com t'agradaria viure?

No, i soc molt sincer... A mi m'agradaria que me tocara algo en alguna quiniela... jo visc be i no desitge res... No enveje 6000 euros, lo que si que te dic es que per exemple m'agradaria que me tocara algo per a canviar-me el cotxe i per a donar algo a les filles i mira que elles estaran vivint millor... però jo no desitge res (nega amb el cap).

I creus que has comés algun error en la teua vida?

Segurament molts. Per exemple, jo vaig tindre un rifi-rafe en contra de un professor de Castelló i m'imagina que tot no seria culpa d'ell, alomillor jo també era un poc rebelde però jo entonces considerava que ell no se portava be, i sobretot en el professor de Nules perquè ell li feia mal, i jo me vaig ficar del costat del professor de Nules... Algun error he comés segur i en la convivència en la meua dona o en les filles també segur però son errors puntuals... errors grans no ho sé, no recorde (nega amb el cap).

I que es lo que t'ha ensenyat la vida? Que has après tots estos anys?

Que hem de tindre salut... El meu germà deia que lo millor del món es la salut... va baixar Arantxa a despedir-se d'ell i al arrimar-se a ell, la va mirar i li va dir: "lo millor del món es la salut" (es posa trist). Aplega uns anys que tot son problemes de salut... el peu que ja estic dos anys, en el tractament del cor ja estic un any, la bronquitis es crònica, ara se me dormen els dits de la mà, estic també en la tensió, en el sucre... ho tenim tot... Jo no vull no tindre res perquè ja se que als 60 he de tindre alguna cosa però això... la gent no vol estar mala, tinga 60, 80 o 100.

Així es... I penses que dels fracassos o èxits viscuts has pogut aprendre alguna cosa?

Segur (assenteix). Per lo menos en el treball, les coses que no haja pogut fer be o les que me vaig enganyar a l'hora de fer-les he après. Les discussions en casa o en els germans... no sé, has de tindre'n i d'elles aprens.

I en estos moments que et preocupa? Que coses et causen preocupació?

En aquest país nostre me preocupa la situació econòmica. Mon pare quan s'ha mort, jo estava col·locat, cobrava poc o mal però jo treballava totes les dies i hui en dia jo mire a Arantxa i ella treballa però mire a Iris i veig que la cosa no va... I a mi per dins això me sap mal perquè pense que deuria de estar treballant... i ara tu també segur, ojala tingueres molta sort però quan acabes la carrera segurament te toque patir... Això me preocupa, la situació econòmica de la família, mes que res...

Ja... I penses que la teua vida està completa? O creus que encara et queden moltes coses per fer?

Diuen que la vida pa estar completa has de tindre un fill, plantar un arbre i escriure un llibre. Jo arbres he plantat mil i filles he tingut, lo únic que me falta es escriure el llibre (riu). Però jo me senc prou realitzat, he fet el que he volgut, he treballat on he volgut... no enveje res, soc feliç. Jo volguera tindre per exemple un cotxe nou perquè costa diners arreglar-lo però jo m'alse de matí i estic molt be sempre (somriu).

Ahá, això es perfecte... i quines son les teues il·lusions?

Per exemple... Iris que treballo o que Arantxa que esta treballant que trobara faena mes prop de casa i que poguera baixar. Així estaríem mes junts... es l'única cosa pense. També que la tia poguera jubilar-se demà...

I el tema de la mort te inquieta?

No. De jovenet si que pareixia que era un tema més inquiet. Però a mi la mort no me diu res... jo he vist morir a 4 o 5 dels meus en esta vida i no me inquieta. A certa edat, hi ha coses que no es poden canviar ni pots fer res. Lo únic que vull es no patir. M'agradaria que morir-me sense donar faena i sense patir.

I has pensat alguna vegada com voldries que et recordaren?

Pues de la manera que soc. Els meus amics me recordaran conforme he sigut, un gènit un poc alterat perquè enseguida m'altere... després no soc ningú però enseguida m'altere. I la família pues que me recorde igual, conforme soc, de fer un sopar o un dinar, un cumpleanys... així de

la manera que soc... Jo vull que me recorde la meua neboda, la meua filla, els meus germans...
però conforme soc, en les meues virtuts i els meus defectes (somriu).

Clar... ja estem acabant l'entrevista... vols afegir alguna cosa mes?

No sé, crec que no...

T'ha agradat recordar la teua vida?

Si. i si estiguérem mes rato recordant encara et diria mes coses.

M'alegre... gràcies

A tu.

TRANSCRIPCIÓN ENTREVISTA T.R.R (Sujeto 2)

Be, doncs per començar per alguna part podríem començar per el principi, ¿no? ¿On vas nàixer i en què data?

Vaig nàixer a Fondeguilla, el 31 de Desembre de 1955... Per tant, ara tinc 61 anys (somriu).

Molt bé... ¿Quin es el teu primer record de la infància?

El meu primer record... tindria uns 5 anys i recorde que vivíem ací a Fondeguilla al carrer de la Morera en una casa molt vella i dalt estava el corral, que eixia darrere a la muntanya per una altra porta... i ahi dalt al corral fèiem les necessitats, no teníem wàters... (nega amb el cap).

Anda... ¿I com recordes als teus pares quan eres menuda?

Pues.... de ma mare no tinc molts records perquè va morir quan jo tenia 8 anys, però de mon pare... pues una persona que, al quedar-se viudo.... va estar molt atent en nosaltres, molt per nosaltres la veritat. Ens malcriava molt que se sol dir... (assenteix i somriu). Ell va morir en el 1995.

Molt be... i com et van intentar educar els teus pares?

Els meus pares me van intentar educar en els valors de ser bones persones, de ser tolerants... sí, així.. (assenteix). Sempre van intentar donar-nos el millor tant a les meues germanes com a mi, això sempre se ma quedat gravat.

Val, molt bé... i que es lo que vas aprendre d'ells? Dels teus pares?

Vaig aprendre a ser bona persona i a estar be en la gent. A fer el bé (somriu).

A fer el bé...

Sí, clar, així es. Sempre diuen: "no façes el que no t'agradaria que et feren a tu". Pues a això me referisc. Crec que sempre he pensat de isa manera (assenteix).

Molt bé... I per seguir parlant un poc de la infància... vas anar a l'escola?

Si. Vaig anar a l'escola d'ací de Fondeguilla. En aquells temps es deia "Grupo Hermano Segarra".

Ahá... i a quina edat vas entrar?

Des dels 4 fins els 14 anys, així que vaig estar uns 10 anys.

I què es el més important que vas aprendre en l'escola?

Algo important? Pues... recorde que tenia moltes amiguetes i mos eu passàvem bé. Vaig aprendre a escriure i a llegir i... també m'agradava prou, si (somriu).

Bé... Tens germans/es? Parla'm un poc sobre ells/es, el que recordes que fèieu junts quan éreu menuts.

Sí, tinc 2 germanes. La mes gran i jo ens portem sols 4 anys i en la mes menuda com ens portem 14 anys la relació ja es diferent... En la mes gran si que va ser mes de xiqueta a xiqueta, de jugar molt juntes ja que ens vam quedar molt prompte sense mare... (li canvia la cara)... molt l'una per l'altra. Discutíem molt de xiquetes però també estàvem sempre molt juntes. En canvi en l'altra, al portar-nos 14 anys la relació ja ha sigut diferent, feia mes com a germana major, no de tu a tu, saps? Jo i la meua germana major fèiem un poc de maretetes jovenetes de la menuda... la criàvem, li canviàvem el paquet, li donàvem menjar i tot això (somriu)... dormia en nosaltres, ella en la cuna i nosaltres en el llit en la mateixa habitació. La relació ja es diferent, si.

Ahá... i et portes be actualment en les teues germanes?

Si, em porte be en elles.

Val... i en els teus nebots i nebodes (si en tens) et portes be?

Si, molt bé en tots. En uns mes que en altres però en ningú em porte mal (somriu).

Molt bé, això es bo.

Molt bo (somriu).

I quan eres jove quines il·lusions o projectes tenies? Tenies alguna aspiració o alguna cosa que t'apassionara?

Pues la veritat... en aquells temps... l'únic que tenia es que volia formar una família (li canvia la cara). La meua aspiració era eixa, no tenia uns altres projectes. Volia formar una família, tindre parella i fills i viure una vida tranquil·la i feliç...

Val, molt bé... i si parlem un poc sobre els aspectes polítics o històrics, ¿creus que les circumstàncies polítiques i socials que has viscut o atravesat han influenciat en la teua vida?

No sé, pot ser. No sabia dir-te exactament en que però si...

Bé... I que has fet al llarg de la teua vida? De què has treballat? o actualment de què treballes?

He treballat en una fabrica de fer sabates des de els 16 anys, en una fabrica de fer camises i actualment en un almacent de taronges...

I t'agradava o t'agrada? O era perquè no hi havia una altra cosa?

Els 3 treballs en els que he treballat es... perquè has de guanyar-te la vida d'alguna manera o altra però no han sigut treballs de dir "es el treball de la meua vida" (nega amb el cap)... però tampoc me plantejat mai una altra cosa. Era el que hi havia i per a guanyar-te la vida, per res mes...

Val.. i per parlar un poc sobre el amor... com vas conèixer al teu home i on?

Al meu home el coneixia perquè tots érem del poble i els meus pares i els seus eren amics... Aleshores sempre hem tingut molta relació. El vaig conèixer al poble, en una festa dels quintos, on vam fer un ball... (somriu). En eixa festa, ell em va traure a ballar i vam estar ballant tota la nit i a partir d'eixe moment va ser quan vam començar (hi fa un gest de nostàlgia).

Ahá... i quina edat teníeu?

Jo tenia 14 i ell 18 anys quan vam començar a eixir junts, molt jovenets... Però a entrar en casa mes tard perquè abans lo que es deia de anar pel carrer vam anar per lo menys 8 o 9 mesos. Això va ser en Gener i nosaltres vam començar a entrar en casa... me pense que el dia del seu aniversari que es el 21 de Setembre... Es a dir, tot eixe temps es festejava pel carrer i després ja entraves en casa (somriu).

Molt bé... i que tenia ell d'especial? Què t'agradava d'ell?

Pues... era una persona que tenia moltes inquietuds per coses de la vida. Això m'agradava molt d'ell. També el seu saber estar... era una persona molt bona, molt afable... tenia moltes qualitats (es posa trista).

Si, ja... i que creus que a ell li agradava de tu? Per què penses que es va fixar en tu?

Jo pense que perquè ell va veure a una xiqueta joveneta, bona xiqueta (somriu). Així tímida... pense que això li va agradar de mi. T'ho dic perquè tinc una carta ahi dins (senyala l'habitació) que a mi no me la va donar mai... eixa carta l'he vista jo ara quan he limpiat, imaginat... En eixa

carta ficava una sèrie de coses de quan érem jovenets... (somriu) I mes o menys ficava això, per això t'ho he dit.

Ah molt bé... i com va ser la vostra relació quan éreu joves?

La nostra relació era una miqueta distant perquè al ell estar estudiant en València sols ens veiem els Dissabtes per les nits, després de sopar i els Diumenges de vesprada. Al estar ací al poble haguera sigut diferent però al estar estudiant fora del poble en València era mes distant. Es a dir, entre setmana no teníem molta relació però he de dir-te que ens escrivíem molt per cartes... (somriu). Però la relació era sols de Dissabte de nit i Diumenge de vesprada. No era molt intensa però una relació bona (assenteix). Teníem les nostres discussions com totes les parelles però llevant d'això bé... Pense que sempre hem tingut una gran complicitat (hi torna a fer un gest de nostàlgia).

Molt bé... I com vau decidir casar-vos?

Quan el tio va trobar treball a Badalona ho vam parlar i vam decidir casar-nos en Setembre... Pensàvem en casar-nos però al principi ell, al no tindre faena no ens ho vam plantejar però després al trobar-ne si, clar (somriu).

Molt bé... i des del moment en que vos vau casar va canviar la teua vida? Vas deixar de fer coses que abans feies?

Clar... Vaig deixar el treball i la família ací al poble i ens vam anar, igual jo que ell (hi posa cara de felicitat). Vam deixar la família, els amics i ens vam anar a viure a un altre poble...

Ahá... i quant de temps vau estar?

Ens vam anar en el 79 i vam vindre en el 88. Et parle entre Ulldecona i Capellades. Primer vam estar en Capellades i després en Ulldecona i això... ens vam casar en el 79 i vam vindre en el 88 que es quan Rosella naix. Uns 8 anys, mes o menys (somriu).

Aleshores va canviar molt perquè ho vau deixar tot per començar una vida fora del poble.

Clar, exacte. Així es. Ho vam deixar tot i ens vam anar (assenteix).

Ahá... per tant si que vas deixar de fer coses que abans feies.

Si clar, el treball, la família i els amics. Et va canviar la vida per complet (assenteix amb el cap).

Val... i el tema de tindre fills com va sorgir?

Ho vam decidir quan volíem tindre fills... Va sorgir. Després de 2 anys casats, al no treballar jo... li vaig dir, mes per la meua part, que jo ja volia ser mare, volia tindre un fill. El tio encara no els haguera tingut (riu). Quan vam tindre a Roger tenia 26 anys, dos anys després de casar-nos. I jo ja vaig dir que volia tindre un xiquet, aleshores ho vam parlar i el vam buscar (assenteix).

Ahá... i quants fills tens?

2. Un xic i una xica.

Ahá... majors?

El xic té 35 anys i la xica 29 anys.

Molt bé... i com es actualment la relació amb ells?

En els fills bona. Tens els teus alts i baixos però la relació es bona en els dos (assenteix).

Molt bé... i com has intentat educar-los?

Pues... mes o menys igual que ens van ensenyar a nosaltres els nostres pares. Tenint respecte sobretot. Religiosament no els hem educat de cap forma. Vam decidir que quan ells foren grans que decidiren si volien tindre algun tipus de relació amb la religió, i ells de moment han triat no tindre'n cap però de lo altre lo mes important es el respecte a les persones i el ser bones persones (assenteix). Els valors mes o menys els mateixos, si.

Ahá... i els hauries educat de manera diferent ara? O exactament igual?

Exactament igual (assenteix amb el cap).

Val, molt bé... i tens nets?

Si, 2. 2 preciositats (se l'il·lumina la cara)

Així es... i què signifiquen els teus nets per a tu?

Hem donen molta alegria, els vull moltíssim. Me omplin molt, la veritat (somriu).

Ahá... son xicotets.

Si. Un té 3 anys i l'altre 3 mesos.

Molt bé... i dins de les teues prioritats en la vida, ¿quin lloc ocupa la família?

Hui en dia el primer (assenteix).

Molt bé... tens aficions? Quines?

L'única afició que considere que tinc ara mateix i que faig es anar a caminar. Bueno, llegir també m'agrada però ara ho tinc un poc aparcat, la veritat... Tinc ahi dos llibres però els tinc un poc apartats (senyala damunt de la taula).

Ahá... i tens molts amics?

Molts no. Pocs però bons.

Del poble?

Alguns del poble i alguns de fora del poble, si.

I creus que es important tindre amics?

Si, pense que si (assenteix amb el cap).

Val... hem parlat del treball, de la família i dels amics... ¿i la religió juga algun paper en la teua vida?

La religió com a una religió no (nega amb el cap).

Ahá, bé... Ara que hem tingut l'oportunitat de repassar un poc la teua vida, ¿quin es el aconteciment històric que hages vist que t'ha impactat mes?

Històric pues crec que el 11S. El que pense que mes m'ha impactat va ser lo de les Torres Gemeles... Com a cosa de dir, ostras (fa cara de sorpresa) això es de veres o es una pel·lícula?... Això es el que mes em va impactar, sense cap dubte. Quan veus les imatges et quedes de pedra, va ser una cosa molt forta eh...

Sí, la veritat es que si... i de totes les decisions que has pres al llarg de la vida quina creus que ha sigut la mes important?

La mes important? No sabria que dir-te... (nega amb el cap)

No? Alguna decisió que recordes que haja sigut molt important?

Ara mateix no sé que dir-te (torna a negar amb el cap).

No passa res... i quins fets han sigut els mes importants de la teua vida? I per què creus que han sigut importants?

El tindre els meus fills i la parella (somriu). Això han sigut coses molt importants en la meua vida i que han decidit la meua vida pel camí pel quan ha anat, si (somriu).

Molt bé... i quin es o ha sigut el moment mes feliç de la teua vida? Si tingueres que elegir un.

El naixement dels xiquets, dels meus fills. Son dos moments que son molt emocionants (se l'il·lumina la cara), de que tens moltes ganes de veure la careta dels dos i quan els veus es una cosa que no es pot explicar, una emoció molt gran (somriu).

Ahá... i el moment mes trist?

Quan sa mort el tio en el 2014. (es posa trista i se l'il·luminen els ulls). Els meus pares també però el del tio mes.

Val... i si se te donara l'oportunitat de tornar a viure la teua vida, ¿la viuries exactament igual o canviaries algunes coses?

Pot ser que algunes coses les canviaria... Com per exemple, al jo treballar i els xiquets eren mes xicotets, el no dedicar-me al 100% per a ells. Per tant, el no haver trencat l'horari del almacent, en el qual vaig estar moltíssimes hores cada dia (fa un gest en la mà)... per tant vaig deixar un poc de banda als xiquets en el tio... per lo que ara mateix no ho faria. El treball t'absorbeix i mes en el almacent. En aquells temps en el almacent es feien moltes hores... hi havia dies que entràvem a les 5 del matí i eixíem a les 10 de la nit, i un dia darrere d'un altre... aleshores això no ho faria igual i si que ho canviaria, la veritat (assenteix).

Normal...

El no deixar tant els xiquets a càrrec del tio i passar mes temps en els xiquets i menys hores treballant. Això sí. Sempre li ho he dit al tio. Es una cosa que no es que ho tingues clavat com una espina però ara que eres mes gran et dones conter de mes coses i et dones conter que no ho faries igual, no voldries viure de la mateixa manera. Ara ho canviaria per complet (assenteix).

Ahá... i hi ha molta diferència entre com vius i com t'agradaria viure?

L'únic es que si poguera decidir no aniria a treballar i faria el que voldria... Això si que ho canviaria, l'única cosa. I no es que treballo a disgust perquè la relació en tots es bona però es

una cosa que en l'edat que tinc si que ho canviaria. Jo sempre dic que si em tocara la loteria lo primer que faria es deixar-me el treball (riu).

Ahá... no estàs jubilada no?

No, no ho estic.

I quan et toca jubilar-te?

La veritat es que no ho sé exacte. La meua germana se jubila ara però es que no ho he mirat mai. Segons em deia Fina... que nosaltres, als 63 anys, pot ser que si tenim cotitzats 35 anys, que jo pense que si que els tindrè... diu que ens podíem jubilar. Per això et dic que no se si seran als 63 o 65 anys (nega amb el cap).

Val... i creus que has comés algun error en la teua vida? Alguna equivocació?

Segur que si (assenteix). Totes les persones quan decidim una cosa i deixem una altra opció sempreensem en el que haguera pogut ser... Per tant, no em ve cap error gran al cap però de segur que alguna equivocació si.

Clar... errors fem sempre.

I què es lo que t'ha ensenyat la vida? Que has après en aquests anys?

Lo mes important de la vida es la salut (fa un gest de nostàlgia). Sense salut no hi ha res. I el mes important es viure la vida, disfrutar-la dins de les teues possibilitats, ja que allò que se'n va no torna i et dones conter ara de gran. De jove no et dones conter però quan passen els anys et dones conter que res torna...

Així es...

Penses que dels fracassos o èxits viscuts has pogut aprendre alguna cosa?

Si, pense que si. Sempre s'aprèn de tot, tant dels fracassos com dels èxits.

Ahá... i en aquests moments que et preocupa? Quines coses et causen preocupació ara mateix?

Pues... En estos moments no tinc cap preocupació. En aquests moments estic prou be, no em preocupa res ja que al meu votant està tot bastant tranquil-let per ara, en qüestió de salut i treball estem prou estables ara mateix...

Pues si... molt bé... i creus que la teua vida ara està completa? O penses que et queden coses per a fer?

Pense que lo que tenia que fer ja ho he fet (assenteix).

Ahá... i actualment quines son les teves il·lusions?

La veritat es que poques... (li canvia la cara). Estar en la meua família, en els meus nets i fills. Eixa es la meua il·lusió hui en dia, si.

Val... te inquieta el tema de la mort?

De la mort meua no (nega amb el cap). No tinc por de morir-me tampoc, no ho pense la veritat...

Ahá... i has pensat alguna vegada com t'agradaria que et recordaren?

M'agradaria que els meus em recordaren com una persona que els ha donat carinyo i bons records... (somriu).

Molt bé... ja casi estem acabant... ¿vols afegir alguna cosa mes?

Crec que no, hem parlat un poc sobre tot...

T'ha agradat recordar la teua vida?

Si (somriu).

M'alegre... moltes gràcies.

A tu.